

Sociální problémy nezletilých matek ve Zlínském kraji

Milada Klezlová

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Milada Klezlová**
Osobní číslo: **H160059**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociální problémy nezletilých matek ve Zlínském kraji**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti pubescence a adolescence, předčasného mateřství a bio-psycho-sociálních souvislostí předčasného těhotenství nezletilých matek ve Zlínském kraji.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHMELÍK, Jan a kolektiv. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6.

LABÁTH, Vladimír a kolektiv. Riziková mládež. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-66-4.

MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-858-5075-3.

ŠVARÍČEK Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie I: dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

WEISS, Petr a Jaroslav ZVĚŘINA. Sexuální chování v ČR - situace a trendy. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-558-X.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Šalenová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

10. ledna 2019

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2019

Ve Zlíně dne 10. ledna 2019

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 15.4.2019

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47a Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola neoprávněně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Žádost zveřejnění stavová vnitřní předpisem vysoké školy.

(2) Důstojnost, výsluhová, šedesátiletá a státní práce odměnová usazování k odměně musí být též nejmeně při pracovních dnů před konáním odměny zveřejněny k voličům veřejnosti v místě určené orgánem předpisem vydaté školy nebo zastupitelstva učiva, v místě pracovních vydaté školy, kde se má konat odměňování práce. Každý z nich se zveřejnění práce přiznává na své náklady výlohy, cesty nebo rozvození.

(3) Platí, že odměňování práce může souhlasit se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výše uvedené odměny.

2) zákon č. 121/2008 Sb. o právu autoritách, o právech kolektivních z právních autoritách a o právech náležitých zákoně (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 1;

(1) Do práva autoritách také nezahrnuje škola nebo školská či vzdělávací zařízení, u které-li nikoli se učebním předmětem nebo nepřímou hospodářskou nebo obchodní prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě díla využití zákonem nebo zveřejněním ke spíše školské nebo školní pracovních vydatých z jeho právního vztahu ke škole nebo školské či vzdělávacího zařízení (školské dílo).

3) zákon č. 121/2008 Sb. o právu autoritách, o právech kolektivních z právních autoritách a o právech náležitých zákoně (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 školní dílo;

(1) Škola nebo školská či vzdělávací zařízení mají se obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užívání školního díla (§ 35 odst.

2). Odpověď-li autor školního díla udělil souhlas bez věcného omezení, mohou se tyto osoby abdikovat nahrazení odpovídajícího projevem jeho vůle v souhlas. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nezměněno.

(2) Mění-li jednatel školy, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout třetímu licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými výlohy školy nebo školské či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školská či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výlohy jim uzavřeného v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licencí podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výlohy uzavřeného školou nebo školské či vzdělávacím zařízením z užívání školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Téma této bakalářské práce se zabývá sociálními problémy nezletilých matek ve Zlínském kraji. Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část popisuje, do jakých životních situací se dostávají, jak se s nimi vyrovnávají a definuje problémy s mateřstvím a rodičovstvím dospívajících. Praktickou část prezentuje kvalitativní výzkum a přináší odpověď na otázku: Jak nezletilé matky ve Zlínském kraji subjektivně vnímají svoji životní situaci a sociální problémy? Prostřednictvím toho analyzovat nedostatky, které nezletilé matky v systému vidí. Na základě analýzy jsou pak navržena možná opatření a zlepšení, které by přinesla kvalitnější pomoc a podporu nezletilým matkám.

Klíčová slova: adolescence, nezletilá matka, mateřství, rodina, sociální problémy, Zlínský kraj

ABSTRACT

The theme of this bachelor thesis is Social problems of teenage mothers in Zlín region. The theoretical part explains the basic concepts and presents the findings related to the topic. Defines what life situations they get into and how they cope with them and problems with teenage maternity and parenthood. The practical part is represented by qualitative research and answers the question: How teenage mothers in Zlín Region perceive their life situation and social problems? Through their work it analysis shortcoming which the see in the system. Based on the analysis possible recommendations for better help a support for teenage mothers.

Keywords: adolescence, teenage mother, maternity, family, social problems Zlín Region

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Evě Šalenové za ochotu, pečlivost a cenné rady při vedení mé bakalářské práce. Zároveň děkuji své rodině a za obrovskou podporu po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 OBDOBÍ ADOLESCENCE.....	12
1.1 OBDOBÍ ADOLESCENCE Z HISTORICKÉHO HLEDISKA.....	12
1.2 CHARAKTERISTIKA OBDOBÍ ADOLESCENCE.....	13
1.2.1 Vývoj identity v adolescenci.....	14
2 SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ V OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ.....	16
2.1 SEXUÁLNÍ MOTIVY.....	17
2.2 RIZIKA NEZRALÉ SEXUALITY.....	17
2.2.1 Promiskuita.....	19
2.3 ZDROJE INFORMACÍ O SEXUALITĚ.....	19
3 TĚHOTENSTVÍ A MATEŘSTVÍ NEZLETILÝCH.....	21
3.1 MOŽNOSTI ŘEŠENÍ NEZLETILÉ GRAVIDITY.....	24
3.1.1 Umělé přerušování těhotenství.....	24
3.1.2 Náhradní rodinná péče.....	24
3.1.3 Rozhodnutí si dítě ponechat.....	25
3.2 SPECIFIKA TĚHOTENSTVÍ NEZLETILÝCH DÍVEK.....	26
3.3 NEZLETILÁ MATKA V ÚSTAVNÍ PĚČI.....	27
3.4 SOCIÁLNÍ ZÁZEMÍ NEZLETILÉ MATKY.....	29
3.4.1 Rodinné zázemí nezletilé matky.....	29
3.4.2 Ekonomické zázemí nezletilé matky.....	30
3.4.3 Partnerské vztahy nezletilé matky.....	31
3.4.4 Vrstevnické vztahy nezletilé matky.....	31
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	33
4 REALIZACE VÝZKUMU.....	34
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	34
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE.....	34
4.2.1 Dílčí cíle.....	34
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	35
4.3.1 Dílčí výzkumné otázky.....	35
4.4 DRUH VÝZKUMU.....	35
4.5 METODA VÝZKUMU.....	36
4.6 REALIZACE VÝZKUMU.....	36
5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT.....	37
5.1 POPIS VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	38
5.1.1 Informantka Petra.....	38
5.1.2 Informantka Jitka.....	38
5.1.3 Informantka Martina.....	39

5.1.4	Informantka Kateřina	39
5.1.5	Informantka Sylva	40
5.2	KATEGORIE „SKRZ PRSTY“	40
5.3	KATEGORIE „ZŮSTALA JSEM NA TO SAMA“	43
5.4	KATEGORIE „POMOCNÁ RUKA“	46
5.5	KATEGORIE „BILANCOVÁNÍ“	50
5.6	KATEGORIE „A CO BUDE DÁL?“	51
6	INTERPRETACE DAT	55
6.1	SHRNUTÍ VÝZKUMU	60
7	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	62
	ZÁVĚR	63
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	68
	SEZNAM TABULEK.....	69
	SEZNAM PŘÍLOH.....	70

ÚVOD

Bakalářská práce s názvem „Sociální problémy nezletilých matek ve Zlínském kraji“ pojednává o sociální problematice a náročných životních situacích spojených s předčasnou graviditou a mateřstvím adolescentních dívek ve Zlínském kraji. Ve své bakalářské práci hledám odpověď na otázku, jak nezletilé matky ve Zlínském kraji subjektivně vnímají svou životní situaci a své sociální problémy?

Jako matka, která měla své děti až v dospělém věku, jsem byla vychována k tomu, že mít dítě je velmi závažné rozhodnutí, na které musím být připravena a přivést dítě do stabilního partnerského vztahu. Před pár lety jsem se stala členkou Klubu svobodných matek, kde jsem se začala setkávat s příběhy, díky kterým jsem opustila svou „sociální bublinu“. Právě zde jsem objevila informantky, které se mnou byly ochotné vést rozhovory a přiblížit mi svou situaci z jejich nezaměnitelného pohledu, což pro mě bylo velmi cenným přínosem.

V České republice není problematika nezletilého mateřství velmi výrazným problémem, který by se týkal velkého počtu dívek, a možná právě proto zde nelze nalézt ucelenou publikaci, která by se věnovala pouze této problematice a podrobně ji mapovala. Je tedy dosti obtížné najít v literatuře témata, která by tuto problematiku rozebírala. Nejčastěji se v české literatuře můžeme setkat s tématem nezletilého mateřství v publikacích, které se věnují rizikové mládeži, protože nezletilá gravidita je považována za jeden z následků rizikového sexuálního chování. Existují zde i výzkumy, které se dotýkají této problematika. Velmi zajímavý je výzkum Renáty Vaškové z roku 2005, který se zabývá bariérami a předpoklady vzniku manželství u náctiletých matek. Novější pohled na tuto problematiku vnáší Monika Chrenková ve své disertační práci z roku 2010, která se přímo zabývá těhotenstvím a mateřstvím nezletilých dívek v České republice. Novější výzkumy, které by tuto tematiku podrobně osvětlovaly, již v České republice provedeny nebyly.

Tato bakalářská práce se zabývá sociálními problémy nezletilých matek konkrétně ve Zlínském kraji, kde se za poslední roky podle Českého statistického úřadu, rodí nezletilým matkám nejméně dětí ze všech krajů České republiky. Informantky byly vybrány, tak, aby již v současné době byly plnoleté a nebyl k výzkumu třeba souhlas rodičů, ale taky tak, aby jejich věk nepřesáhl 25 let z důvodu aktuálnosti výzkumu. Problematika, kterou se tato práce zkoumá, jsou zejména sociální problémy, které nezletilé matky trápí, aspekty předčasné gravidity, role otce dítěte v jejich životě, význam rodiny a její pomoci a také otázka, zda ve Zlínském kraji existuje nějaká konkrétní forma pomoci zaměřená na nezletilé matky a ženy ji využily. V závěru práce jsou pak shrnuty výsledky kvalitativního šetření a citace z rozhovorů, které vnesly do výzkumu subjektivní pohledy informantek na tuto problematiku a pomohly osvětlit mnohé otázky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OBDOBÍ ADOLESCENCE

V této kapitole se budeme zabývat obdobím adolescence a jeho teoretickým pojetím, abychom mohli pochopit, co adolescent prožívá a jaké změny toto období přináší.

1.1 Období adolescence z historického hlediska

Termín adolescence se poprvé objevil v 15. století a pochází z latinského slovesa „adolescere“, což znamená vyrůst či dospět. (Nielsen Sobotková a kol., 2014, s. 19)

Různé periodizace života člověka však probíhaly již mnohem dříve. Aristoteles (384 – 322 př. n. l.) vymyslel periodizaci lidského života, která dělila jeho život na cykly po sedmi letech. Adolescenci by tak nejlépe odpovídal třetí cyklus, tedy 14 – 21 let. Tento cyklus byl chápán jako období života, ve kterém má člověk, myšleno muž, dokončit svůj fyzický i pohlavní vývoj, formovat své charakterové vlastnosti, myšlení i rozumové schopnosti. Za důležité považoval, aby studoval abstraktní disciplíny, jako matematiku, astronomii či teorii hudby. (Macek, 2003, s. 10)

Jan Amos Komenský (1592 – 1670) vytvořil svou periodizaci vývoje jedince a upozornil tím na věkové a individuální odlišnosti a zvláštnosti u dětí. V této periodizaci adolescenci odpovídá období od 14 do 21 let, které označil pojmem „mládenec“. (Nielsen Sobotková, 2014, s.19)

Periodizací lidského života se také zabýval francouzský spisovatel a pedagog J. J. Rousseau, který v díle „Emil, čili o výchově“ z roku 1762 rozdělil výchovu dítěte na pět fází. Období adolescence odpovídá 4. fázi, kterou nazval „Výchova srdce“ a datuje ji mezi 15. a 20. rokem života. Rousseau nazývá toto období „bouří a vášní“ a klade důraz hlavně na mravní výchovu. Mladý muž má mít dostatek pohybu, lenošení je nežádoucí, přemýšlí o svém svědomí, zázraku přírody a čerpá již z vlastních zkušeností. (Rolland, 1948)

Za první ucelenou koncepci, která označuje adolescenci jako vývojové období je teorie G. S. Halla v jeho díle „Adolescence“ z roku 1904. G. S. Hall bývá někdy dokonce označován jako „otec adolescence.“

Ve své teorii G.S. Hall líčí adolescenci jako „*nevyhnutelný a dramatický střet protikladných tendencí v člověku.*“ (Macek, 2003, s. 13-14)

1.2 Charakteristika období adolescence

Období adolescence je pro jedince velmi náročnou životní etapou, protože v tomto období se ukončuje etapa dětství a začíná dospělost.

U dívek začíná kolem šestnáctého roku, u chlapců asi v sedmnácti letech. Horní věková hranice není možná s úplnou přesností stanovit, protože dosažení dospělosti ovlivňuje mnoho rozličných skutečností. Jako hlavní vývojový cíl adolescenta lze považovat vytvoření vlastní identity, přijmout hodnoty společnosti, vytvořit si pocit vlastní hodnoty a stávat se osobností s vlastním myšlením, emocemi a postupně se stát nezávislým na autoritě rodičů a vytvářet si vlastní partnerské či jen milostné vztahy. Velký vliv na to mají různé kulturní odlišnosti a zvyklosti. V méně rozvinutých společnostech není období dospívání jasně vymezeno konkrétním věkem, ale po dosažení určitého věku je jedinec přijat mezi dospělé pomocí různých rituálů a stanovených pravidel.

V industriálně rozvinutých společnostech jsou kritéria přechodu na dospělost náročnější, a proto se hranice může posunout až do vyššího věku. Tento přechod bývá provázen velkými rozpory mezi povinnostmi a nároky, které jsou na adolescenta kladeny, aby se správně zařadil do společnosti a mezi jeho nároky na dospělé, aby mu ponechali určitou svobodu pro rozvoj jeho předpokladů a sklonů. Pro získání statutu dospělého také působí právní faktory, jako právní zodpovědnost po dovršení 18 let, faktory prostorové nezávislosti, což znamená, že adolescent žije odděleně od rodičů nebo jejich domov úplně opouští. Dalším faktorem může být i faktor ekonomické nezávislosti, který souvisí s volbou povolání a získáním zaměstnání. (Šimíčková Čížková, 2005, s. 111)

Z hlediska emocionálního vývoje přináší pohlavní dozrávání do života adolescenta nové podněty. Adolescent si uvědomuje své somatické změny, hlásí se pohlavní pudy a k vnějším podnětům je velmi přecitlivělý. Je zmítán citovými konflikty, myšlenkami o sobě a také o sobě pochybuje, což často vede k emoční nestabilitě a negativním emocím.

Vágnerová (2000, s. 253 – 254) vymezuje trvání období adolescence přibližně od 15 do 20 let a definuje ho třemi důležitými proměnami. Jedná se o lokalizaci prvního pohlavního styku, který za nepříznivých okolností může skončit právě početím dítěte, což je z mnoha důvodů předčasně. Dalším změnou je ukončení povinné školní docházky, dokončení přípravy na profesní život spojený s nástupem do zaměstnání. Nástupem do zaměstnání se stává člověk ekonomicky nezávislým, což je považováno jako jeden z důkazů dospělosti. Třetí proměnou je dosažení plnoletosti, což je podle současného práva dosažení 18 let a od tohoto věku je tedy plně odpovědný za své jednání.

Thorová (2015, s. 414 – 416) nazývá adolescenci obdobím pozdního dětství a věkově ji vymezuje od 12/13 let do 19 let. Začátek adolescence začíná s nástupem puberty a je doprovázen specifickými

kými tělesnými změnami, které umocňuje zvýšená produkce pohlavních hormonů. Vyjma velmi nápadných fyzických změn pokračuje i kognitivní, emoční a sociální vývoj jedince. Toto období je charakteristické provokativním chováním, kterým dospívající testuje reakci dospělých a které působí na okolí velmi nezrale nebo naivně. Toto chování však slouží k získávání dalších sociálních zkušeností. Dospívající člověk zdokonaluje tyto dovednosti v prostředí, kde se cítí bezpečně, tedy nejčastěji v domácím prostředí vůči svým rodičům a blízkým, ve vrstevnických skupinách nebo ke slabším osobám či členům jiných vrstevnických skupin, pokud cítí podporu ze skupiny své. Takové chování bývá někdy velmi nevhodné až šikanující a proto je vhodné dospívajícímu s rozvojem sociálních dovedností pomáhat, protože je to nejlepší prevence proti vzniku konfliktních situací.

Mnozí adolescenti tyto změny moc nechápu a úzkostlivě se věnují pozorování svých niterných stavů a převládá u nich nevyrovnanost a konflikt. Hlavně v časně adolescenci lze charakterizovat tyto zvláštnosti psychiky jako snahu přizpůsobit se novým biologickým, sociálním a psychickým podmínkám. (Kabíček a kol., 2014, s. 23 – 24)

Důležitou roli v období adolescence také hraje aktuální potřeba intimního kontaktu a potřeba vztahu. Tělesný vzhled pro adolescenta hraje velkou roli, protože pokud je vzhled akceptován ostatními vrstevníky, umožňuje to si mezi nimi získat dobrou pozici. Také se potřebuje líbit i sám sobě, aby se o vlastní hodnotě a prestiži ubezpečil. Objevují se i autoerotické tendence, ale významnější je sexualita. V tomto období dochází k prvním sexuálním zážitkům, které jsou součástí prestiže ve vrstevnické skupině. Nevytváří však trvalé citové a partnerské vztahy k druhému pohlaví a manželství není potřebou. Z hlediska rodičovské role jsou jedinci v tomto období ještě nezralí a riziko předčasného rodičovství je v tomto období časté. (Novotná, Hřichová a Miňhová, 2012, s. 56)

1.2.1 Vývoj identity v adolescenci

Vytvoření vlastní identity je považováno za jeden z nejdůležitějších úkolů v období adolescence. Právě v tomto období dochází k vyspělejšímu formování vlastní identity, hlubokému ztotožnění se s vlastním osobnostní a utváření si vztahu k okolí, které je vyjadřováno vlastní životní stylem a světonázorem. K nalezení vlastního životního stylu je třeba experimentování.

Dospívající člověk zpochybňuje dosavadní autority a podrobuje je kritice a rozvádí diskusi. Vývoji identity u dospívajících se věnovala i americká klinická psychologka Ruthellen Josselson, která popsala čtyři stádia vývoje identity v procesu, který nazvala individualizace. (Josselson, 1989 cit. dle Thorová, 2015, s. 420)

1. **Fáze diferenciaci** (12 – 13 let): Adolescent si v tomto věku uvědomuje rozdílnost svých názorů a postojů, kterými se odlišuje od rodičů, případně vrstevníků. V tomto období se projevuje zvýšeně kriticky vůči svému okolí, převážně však vůči dospělým.

2. **Fáze získávání zkušeností a experimentování** (14 – 15 let): V této fázi dospívající zjišťuje, co je pro něj nejlepší a převažuje u něj pocit, že ví všechno nejlépe. Snaží se dosáhnout autonomie a silně se vymezuje proti autoritám. Jeho zaměření se orientuje hlavně na aktuální uspokojování jeho potřeb a blízkou budoucnost.

3. **Fáze sblížení s přáteli** (16 – 17 let): V této fázi se postupně začínají zlepšovat vztahy s rodiči, protože postoje dospívajícího jsou již méně kritické, také se chová více zodpovědně ve vztahu k rodině a přátelům. Na významu začínají nabývat přátelské a erotické vztahy

4. **Konsolidace vztahu k sobě** (18 let až konec dospívání): Postupně dochází k upevňování a ustálování názorů vztahujících se k vlastní osobě, ale i k okolnímu světu a budoucnosti. Utváří se pocit vlastní jedinečnosti a autonomie.

Během procesu vedoucímu k dosažení vlastní identity se má dospívající vymanit ze závislosti na své rodině, názorech ostatních, které jsou charakteristické pro období dětství a dosáhnout autonomie. V případě rizikového chování dospívající člověk demonstruje sám před sebou i před ostatními, že je schopen učinit vlastní rozhodnutí nezávisle na názoru rodičů nebo jiných autorit. To se může týkat například rizikového sexuálního chování, užívání drog a alkoholu, antisociálního chování nebo špatných stravovacích návyků. (Silbereisen, Kastner, 1986 cit. dle Nielsen Sobotková, 2014, s. 34 – 35)

2 SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ V OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

Objevování vlastní sexuality je jednou z velmi důležitých součástí života dospívajících, protože tento věk sebou přináší nejvíce sexuálních problémů a silných citových zážitků. Častým zdrojem problémů, kvůli kterým se do nich mladí lidé dostávají, jsou rozpory mezi tempem biologického, psychického a sociálního zrání. Pokud je společnost v pohybu, rozvolňuje se vztah mezi právní, sociální a morální normou. Společnost proto více toleruje odchylky od normy a pro adolescenta se ztěžuje cesta k nalezení správného sexuálního chování. Napříč společnostmi můžeme pozorovat znaky anomie i v oblasti sexu, kdy dochází k postupnému rozkladu norem a rozšíření toho, co je považováno za normální i v oblasti sexuality. V médiích se probírají sexuální a erotická témata, která byla ještě nedávno tabuizována a adolescenti si osvojují normy sexuálního chování v přesexualizovaném prostředí a věk prvního pohlavního styku se trvale snižuje. (Sak, 2000, s. 160-161)

V dospívání dochází k prohloubení pohlavní identity, což je větší uvědomění si svého pohlaví a také schopnosti reaktivity, což je schopnost prožívat sexuální vzrušení a orgasmus. Běžným projevem je masturbace, která je častější u chlapců než u dívek. Masturbaci někdy provázejí pocity viny plynoucí z nepříjemnosti představ, které ji provázejí. Občas je možné zaznamenat přechodné homosexuální kontakty, které se objevují obvykle před patnáctým rokem a jsou častější u chlapců. Nemají však přímou souvislost s homosexuální orientací do budoucna. První zkušenosti erotického a sexuálního charakteru se vyskytují přibližně mezi 14. – 16. rokem, avšak průměrný věk prvního pohlavního styku je přibližně 17 let. (Hort a kol., 2008, s. 39)

Dospívající jedinec si prohlubuje své znalosti v sexuální oblasti, která je v tomto věku jeden jeho z hlavních zájmů. Zajímá se detailně o sexuální polohy, milostné předehry i odchýlné projevy v sexu. V tomto období je postavení rodiče velmi důležité, protože každý normální dospívající se o tuto problematiku zajímá. Pokud se rodičů neptá, tak to neznamená, že ho tato problematika nezajímá, ale to, že v tomto směru nemá s rodiči dobrou zkušenost. Může to znamenat, že s nimi nemá dobrý a otevřený vztah, ptal se a byl odmítnut, dostal nepravdivou odpověď nebo z jejich postojů a chování vycítí, že by diskuzi na sexuální téma považovali za nevhodné. (Pondělíčková Mašlová, 1990, s. 27)

2.1 Sexuální motivy

„Základními determinanty lidské sexuality jsou biologické dispozice vzniklé v průběhu fylogenetického vývoje. Lidská sexualita je z tohoto hlediska v mnohém - při srovnání s ostatními živočišnými druhy – specifická. Zvláštnosti lidské sexuality se projevují například v tom, že žena prožívá orgasmus nebo v tom, že člověk nezná dobu říje a je vlastně sexualizován po celý rok. I tím je lidská sexualita do značné míry oddělena od rozmnožování.“ (Weiss a Zvěřina, 2001, s. 13)

Je tedy známo, že lidské sexuální chování a motivace jsou determinovány biologickými dispozicemi, avšak vnější prostředí může velmi výrazně měnit jeho projevy. Je tedy zřejmé, že člověk neprovozuje sexuální aktivity pouze za účelem rozmnožování, ale také za účelem dosažení určitého příjemného prožitku, sexuální slasti až k dosažení orgasmu.

Každý člověk se rodí do určitého historického či kulturního prostředí, které má svou charakteristickou sexuální morálku, která má podstatný vliv na lidské chování. Pudovost člověka je od počátku lidských dějin regulována různými společenskými či právními normami.

V současné době se neustále urychluje sexuální i psychosexuální zrání mládeže a věk, kdy mladí začínají být sexuálně aktivní, se snižuje. Společnost se více liberalizuje, a proto se mění postoje k předmanželskému sexu, masturbaci, homosexualitě či nekoitálním sexuálním aktivitám. (Weiss a Zvěřina, 2001, s. 14 - 19)

V kontextu dospívání můžeme hovořit o nezralých motivacích pro intimní život, které v dospívání přicházejí relativně často. Tlak vrstevníků je jednou z nejčastějších motivací, kde hraje u dívek roli nejen tlak partnera, ale i jejich vlastní touha po styku. Další motivací bývá u dospívajících řešení svojí osobní momentální nesnáze právě sexem. Pod pojmem osobní nebo vývojová nesnáz si můžeme představit především absenci blízkého citového vztahu nebo nedostatek sebevědomí či sebedůvěry. U dospívajících také dochází k nesprávnému chápání normy, ačkoliv sami pocítují svou nezralost pro sexuální život, je pro ně představa, že ještě na rozdíl od svých vrstevníků, nezačali sexuálně žít, velmi těžko přijatelná. (Kabíček a kol. 2014, s. 247 – 248)

2.2 Rizika nezralé sexuality

Společně s objevováním sexuality se dospívající vystavují i řadě rizik. Mezi nejčastější rizika spojená se sexualitou patří nakažení pohlavně přenosnou chorobou či nechtěné otěhotnění. Toto rizikové sexuální chování je velmi často spojeno s konzumací alkoholu a marihuany.

Podle výzkumu (Weiss a Zvěřina, 2009), který probíhal v letech 1993, 1998, 2003 a 2008 nepoužilo při svém prvním pohlavním styku v roce 2008 žádnou formu antikoncepce 45% mužů a 49% procent žen z celkového počtu 2000 dotázaných. Věk prvního pohlavního styku podle stejného výzkumu z roku 2008 byl 17, 85 u mužů a 18, 08 u žen.

Adolescence bývá definována jako polygamní stadium sexuálního vývoje, protože se v každém vztahu v podstatě počítá s brzkým rozchodem. V tomto polygamním stadiu se vztahy navazují hlavně kvůli zvědavosti a chuti poznat zakázané ovoce ve formě sexuálních zážitků. Všechny tyto zážitky a poznávání různých sexuálních partnerů jsou v naší společnosti víceméně tolerovány. Pokud jich není příliš mnoho, jsou brány i jako žádoucí. (Říčan, 2004, s. 204 - 205)

Vágnerová (2000, s. 292 – 293) popisuje toto období tak, že se u některých jedinců projevuje touha experimentovat s nově nabytou kompetencí. Jedinec má touhu poznávat sexuální prožitky s různými partnery. V této polygamní fázi vývoje se s promiskuitou počítá a společenské postoje jsou k těmto praktikám tolerantní. Někteří adolescenti dokonce pocíťují nechuť k trvalejším vztahům, protože se na ně necítí být dostatečně zralí. Tendence k promiskuitnímu chování může u adolescentů posilovat i pocit nezranitelnosti, který platí i ve vztahu k sexuálně přenosným chorobám. V současné době míra promiskuity u adolescentů klesá a používání kondomu jich větší část považuje za standard. Tato generační změna nemá jen kladné stránky, protože se zvyšuje tendence k sexuálnímu násilí. Až 13 % teenagerů zažilo nucení k sexuálním aktivitám proti své vůli.

Ke znásilnění dochází i často u jedinců, kteří k sobě mají bližší citový vztah. Pro tuto formu sexuálního násilí je typické, že se muž nejprve snaží dosáhnout sexuálního styku nenásilnou formou, uchyluje se k přemlouvání, snaží se upoutat pozornost. Pokud dívka jeho snahy do určité míry akceptuje, ovšem sex stále odmítá, začne muž svou touhu po sexu prosazovat důrazněji. Teprve po překročení určité meze muž přistupuje k násilnému vynucení pohlavního styku. (Chmelík, 2003, s. 48 – 49)

S prvními sexuálními zážitky je také spojeno riziko předčasného otěhotnění. Rodičovství v tomto věku bývá převážně neplánované a nechtěné. Adolescenti ještě nejsou připraveni převzít rodičovskou roli, kterou nezvládají a velmi často ji ani nedokáží vnitřně přijmout. Předčasné rodičovství paradoxně nebývá symbolem dospělosti, ale spíše podporuje závislost na rodině či příbuzných. (Vágnerová, 2000, s. 292 - 293)

2.2.1 Promiskuita

„Promiskuita spočívá ve střídání sexuálních partnerů. Z hlediska šíření infekcí začíná promiskuita u druhého sexuálního partnera. Pokud je tento druhý partner promiskuitní, z hlediska šíření infekcí je v tom velké nebezpečí.“ (Pšenička, 1994, s. 177)

Promiskuitní jedinec se hned při svém druhém sexuálním styku setká se všemi bakteriálními kmeny své druhé partnerky, ale také s bakteriálními kmeny všech partnerů, se kterými měla tato partnerka rovněž sexuální styk a dále také s bakteriálními kmeny všech partnerů těchto partnerek atd. Z výše uvedeného vyplývá, že už u druhého pohlavního styku, může být riziko nákazy velmi značné. Promiskuita neohrožuje partnery jen možností nákazy pohlavně přenosným onemocněním, ale také možností nežádoucího otěhotnění. Důležité je si tedy uvědomovat, že „člověk nesmí snížit druhého člověka na pouhý prostředek pro své cíle.“ (Pšenička, 1994, s. 177)

2.3 Zdroje informací o sexualitě

O lidské sexualitě se mohou dnešní mladí dozvědět z mnoha zdrojů. Informace získávají v rodině, ve školách, od svých vrstevníků nebo z médií. V současnosti jsou nejzásadnější zdroje média a vrstevníci, protože dnešní dospívající považují informace ze škol či od rodiny za nedostačující. (Weiss a Zvěřina, 2001, s. 31)

Přestože se u dnešních dospívajících probouzí sexuální pudy dříve, než tomu bylo například o jednu či dvě generace zpět, tak naopak se oddálila jejich psychická a sociální zralost a právě v tomto ohledu je zasvěcení do sexuální problematiky pro jejich vychovatele složitější.

Škola je jednou z hlavních institucí, kde by měla probíhat prevence rizikového sexuálního chování. V období konce povinné školní docházky a studiu na střední škole je už s mladými lidmi možné hovořit konkrétněji o sexualitě i závažnějších etických otázkách. Cílem sexuální výchovy ve vzdělávacím systému by mělo být vybavit mladé lidi nejen vědomostmi, ale také v nich formovat správné postoje, aby dokázali zaujmout odpovídající místo muže či ženy ve společnosti, rodině, manželství či partnerském vztahu. (Pondělíčková Mašlová, 1990, s. 29)

Informace získané v rodině hodně závisí na vztahu dospívajícího k rodičům, jejich vzájemné komunikaci a otevřenosti ke všem tématům. Učitelé i rodiče by měli získat informace, jací jsou dnešní adolescenti doopravdy a nečerpat pouze z vlastních zkušeností ze svého mládí. Jejich mládí bylo jiné, hodně toho již zapomněli a také své vzpomínky různými způsoby retušovali. (Říčan, 2004, s. 202)

Matějček (1996 cit. dle Kabíček a kol., 2014, s. 294 – 295) rozlišuje tři roviny sexuální výchovy.

- **Rovina citového vztahu**, který se vytváří posupně od narození dítěte ve vztazích k matce, dalším rodinným členům, přátelům i dalším lidem, se kterými je rodina v kontaktu. Tento citový vztah je základním kamenem pro budování dalších sociálních vztahů v budoucnu, protože naučit se mít někoho rád je důležitým vkladem pro všechny budoucí vztahy přátelské, partnerské, kolegiální, manželské, rodičovské i sexuální.
- **Rovina vzoru**, které dítě naučí opět rodina, protože vztahy mezi rodiči jsou pro děti příkladem vztahu mezi mužem a ženou. Je to rozhodující fáze pro postoj dětí v sexuální oblasti a začíná ještě dříve, než se dostanou do výchovného vlivu školního prostředí. Děti, které v prvních pěti letech života strádaly nedostatkem kvalitní a láskyplné rodinné péče mívají problémy tvořit si k lidem pevné citové vztahy.
- **Rovina vědomosti** je oblastí, na níž se podílí rodina i škola. Rodina by měla být primární zprostředkovatel informací svým dětem. Škola má zajišťovat, aby se k informacím dítě dostávala s ohledem na jeho vývojové potřeby, aby mohlo správně rozvíjet a formovat citové vazby, morální hodnoty a etické postoje.

Je třeba si ale uvědomit, že adolescenti již mají spoustu informací o sexualitě, jejích rizicích a možnostech ochrany, ale i přesto, se ne vždy podle těchto informací řídí.

3 TĚHOTENSTVÍ A MATEŘSTVÍ NEZLETILÝCH

„Těhotenství před devatenáctým rokem se považuje předčasné a nežádoucí, protože vzájemně kolidují potřeby dospívající matky a rostoucího plodu.“ (Nielsen Sobotková, 2014, s. 45)

Jedním z velmi vážných problémů, které mohou nastat díky zahájení sexuálního života v adolescenci u dívek, je neplánované otěhotnění, které s ohledem na věk, bývá v drtivé většině případů i nechtěné. Okruh osob, které mohou do tohoto problému zasáhnout je závislý na konkrétní dívčině životní situaci. Pokud je to možné, měla by být tato situace řešena s rodinou, otcem dítěte, gynekologem, sociálním pracovníkem a dalšími vhodnými odborníky, kteří mohou přispět ke vhodnému řešení této situace. (Kuzníková, 2011, s. 112)

Gravidita a následné mateřství, zasahuje u nezletilých do mnoha oblastí jejich života a znamená obrovskou životní změnu nejen pro ni, ale i pro její rodinu. Tato změna zasáhne všechny oblasti jejího života jako zdravotní, ekonomické, psychické, sociální, právní i vzdělávací.

Výchova dítěte po narození závisí na bezpodmínečném a láskyplném vztahu rodičů k dítěti, ale také na povahových vlastnostech rodičů. Právě kvalita mateřské péče má hlavní vliv na celkový výsledek výchovy a to už jak na kladný, tak záporný. Komunikace mezi matkou a novorozencem spočívá ve vzájemném naslouchání a věnování velké pozornosti ze strany matky. Pokud si matka v tomto období nevytvoří dobrý a láskyplný způsob vzájemného sdělování, dorozumívání a sdílení, může tento vážný nedostatek ovlivnit jeho schopnost komunikace s rodiči, vrstevníky i ostatními v pozdější době. (Pšenička, 1994, s. 42 – 43)

Nově narozené dítě zjevně patří své matce, je na ní absolutně závislé a podléhá její suverenitě. Závislost dítěte však předpokládá i rodičovské povinnosti a otevírá otázky sociálních limitů a povahy autonomního výkonu rodičovských práv a povinností, které patří k podstatě rodičovství. Malé dítě je křehké a proti rodiči bezbranné. Ne všichni rodiče jsou schopni rozeznat, co je pro dítě nejlepší. Právě nezletilé matky mohou svými mentálními či sociálními limity a deformacemi dítě poškozovat. (Možný, 2002, s. 132)

Nezletilé matky jsou psychicky a sociálně nezralé, méně trpělivé, chybějí jim životní zkušenosti a díky tomu mohou chápat rodičovství jako oběť. Každé rodičovství sebou totiž přináší určitá omezení a vzdání se něčeho, což je pro ně v takto mladém věku velmi náročné, protože dívka ještě není na roli matky plně duševně připravena. Jak vyplývá z průzkumů, nezletilé matky se svými dětmi méně hrají, méně s nimi komunikují a celkově se méně věnují jejich rozvoji. Lze se domní-

vat, že hodně z nich takto činí ze své vlastní zkušenosti, protože přebraly model ze své rodiny. Děti nezletilých matek se častěji řadí mezi problémové žáky a dosahují nižšího vzdělání než větší na běžné populace. (Kuzníková, 2011, s. 119 - 120)

V České republice není mateřství nezletilých velmi výrazný problém, proto se tato problematika řeší spíše okrajově a v konkrétních případech. Celoevropský problém je spíše opačný, kdy se věk prvorodiček zvyšuje. Údaje podle Českého statistického úřadu za rok 2017 ukazují, že se průměrný věk prvorodiček vyšplhal na 30,7 let.

Větší problém v rámci evropských zemí představuje nezletilá gravidita a mateřství ve Velké Británii, Německu nebo Francii. V těchto zemích se také produkuje více odborné literatury, která se touto konkrétní problematikou zabývá. Podle britské studie Philipa Bakera (2007, s. 6) v Anglii v roce 2004 otěhotnělo průměrně 56 dívek ve věku 15 – 17 let z tisíce, což je oproti České republice markantní rozdíl. Upozorňuje také, že nejvyšší výskyt těhotenství takto mladých dívek je monitorován v znevýhodněných a méně rozvinutých oblastech. Zaměřuje se na nutnost prevence, která by se neměla zaměřovat pouze na dívky z méně rozvinutých oblastí a méně vzdělaných rodin, ale snažit zacílit na všechny skupiny i jednotlivce.

Podle Českého statistického úřadu se od roku 2000 ročně narodí nezletilým matkám přibližně necelá tisícovka dětí a až do současnosti je toto číslo podobné a nemá výrazně zvyšující se či snižující se tendence. Naopak, porovnáme-li počet nezletilých rodiček v roce 1990 a v roce 2015, tak lze zaznamenat velmi výrazný pokles. V roce 1990 porodily nezletilé rodičky celkem 2 674 dětí. Z tohoto počtu bylo nejvíce rodiček ve věku 17 let, které porodily celkem 2017 dětí, nejméně bylo rodiček, které ještě nedovršily 15 let a to celkem 30.

Naopak v roce 2015 můžeme zaznamenat velmi výrazný pokles. V tomto roce porodilo celkem 697 nezletilých rodiček, z nichž opět největší skupinu tvoří rodičky ve věku 17 let, které v tomto roce porodily celkem 449 dětí. Nejmenší skupinu taktéž tvoří rodičky mladší 15 let, které v roce 2015 porodily celkem 13 dětí.

Zaměříme-li se konkrétně na Zlínský kraj, tak zde se narodilo v letech 2014 a 2015 nezletilým rodičkám celkem 40 dětí. V roce 2014 to konkrétně bylo 21 dětí a 19 dětí v roce 2015, což je v těchto letech nejméně ze všech krajů České republiky. Naopak nejvíce dětí se narodilo nezletilým rodičkám v letech 2014 a 2015 v Ústeckém kraji a to dokonce 111 dětí v roce 2014 a 160 dětí v roce 2015, což je oproti Zlínskému kraji výrazně více. (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2017)

Tabulka číslo 1 ÜZIS ČR, 2017 - Porodnost nezletilých dívek dle jednotlivých krajů České republiky za roky 2014 a 2015.

Kraj	Rok 2014	Rok 2015
Hl. město Praha	38	31
Středočeský	71	60
Jihočeský	42	38
Plzeňský	37	37
Karlovarský	40	34
Ústecký	113	160
Liberecký	36	22
Královehradecký	37	43
Pardubický	34	33
Vysočina	25	22
Jihomoravský	49	46
Olomoucký	43	44
Zlínský	21	19
Moravskoslezský	111	104
CELKEM	697	693

3.1 Možnosti řešení nezletilé gravidity

Těhotenství a mateřství nezletilých dívek je velký zásah do jejich života i do života jejich nejbližších. Otěhotní-li nezletilá dívka, je třeba zvážit všechny možnosti, jak se k nastalé situaci postavit a zvážit všechny zdravotní, psychické i sociální aspekty, které s rozhodnutím řešení této situace souvisí. Dívka a nejen ona, si musí položit otázky, zda situaci zvládne, zda jí nehrozí vážná zdravotní rizika, zda zvládne přijat roli matky v takto mladém věku, zda bude mít kde s dítětem bydlet, zda se má na koho spolehnout, kde žít a mnoho dalších otázek. (Kuzníková, 2011, s. 112)

Níže si podrobněji rozebereme nejčastější možnosti, jaké se k řešení nezletilé gravidity nabízí.

3.1.1 Umělé přerušování těhotenství

Jedna z možností řešení gravidity u nezletilých je interrupce, která však může představovat psychická i fyzická rizika a lze provést na žádost ženy do 12. týdne od poslední menstruace. Ve výjimečných případech pak i po 12. týdnu ze zdravotních důvodů. Existují však právní omezení ve vztahu k věku ženy. U dívek do 16 let věku je potřeba k provedení umělého ukončení těhotenství nejen její souhlas, ale také souhlas jejího zákonného zástupce a to i v případě přerušování těhotenství ze zdravotních důvodů. U dívek ve věku od 16 do 18 let již není souhlas třeba, ale zdravotnické zařízení uvědomí zákonného zástupce dívky neprodleně po provedení zákroku. Právní rámec je stanoven Zákonem České národní rady č. 66/1986 Sb., upřesněný prováděcí vyhláškou č. 75/1986.

3.1.2 Náhradní rodinná péče

V případě, že si nezletilý rodič či oba rodiče dítě nemohou nebo nechtějí z různých důvodů ponechat ve výchově, nabízí se řešení ve formě adopce (osvojení), pěstounské péče nebo poručenství. V případě, že se dívka rozhodne dítě dát k osvojení, musí splňovat podmínku dovršení 16 let. Tuto možnost upravuje Občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., konkrétně § 811, který říká: „(1) Souhlasu rodiče k osvojení jeho dítěte je třeba i tehdy, nenabyl-li plné svéprávnosti. Rodič, který ještě nedosáhl věku šestnácti let, nemůže dát souhlas k osvojení. (2) Dává-li souhlas rodič, který nenabyl plné svéprávnosti, nelze, aby za něho jednal jeho opatrovník; jeho způsobilost dát souhlas posoudí soud podle obecných ustanovení.“

Existuje však i jednodušší možnost, kterou je tzv. utajený (diskrétní) porod. Tuto variantu umožňují některé kojenecké ústavy, dětské domovy pro děti do tří let a dětská centra. Záleží na jednotlivých zařízeních a jeho možnostech, protože zákon přímo nestanovuje výčet služeb, které by mělo takové zařízení matce poskytovat. V rámci utajeného porodu je těhotná žena přijata do zařízení, kde zůstane až do porodu. V zařízení je jí poskytnuta zdravotní, psychologická a sociální péče a také kontakt s porodnicí a doprovod. Pokud i po porodu nemá žena o dítě zájem a projeví souhlas s náhradní rodinnou péčí, tak dítě následně do této péče přechází. (Kuzníková, 2011, s. 115)

Věstník Ministerstva zdravotnictví ČR (2005, s. 25) v kapitole s názvem Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku upravuje utajený porod takto: „Utajený (diskrétní) porod znamená, že matka přichází k pobytu před porodem dle svého rozhodnutí. Porod je zajištěn po domluvě s matkou na příslušném gynekologicko porodnickém oddělení. Po porodu je matka umístěna na gynekologicko porodnickém oddělení a dítě po pobytu na novorozeneckém oddělení je přeloženo do zařízení. Sociální pracovnice je nápomocna matce při poskytování všech informací, týkajících se eventuálního umístění dítěte do NRP. Současně matce zajišťuje kontakt s OSPOD, zejména při eventuálním podpisu souhlasu s osvojením podle platných právních norem, se získáním dávky porodného aj.“

Ve Zlínském kraji v současné době neexistuje žádný kojenecký ústav, protože v tomto kraji byly jako první úplně zrušeny už v roce 2016. Mluvčí nemocnic Zlínského kraje Dana Lipovská popisuje postup při rozhodnutí se dítěte vzdát takto: „Je to přece jen velmi trýznivá zkušenost a my ji nechceme ještě zhoršovat. Sociální pracovnice matce vysvětlí další postup, v porodnici jí nabídnou psychologickou pomoc a případně přemístí na poschodí, kde nejsou matky s novorozenci. Pokud chce, domů je propuštěná co nejdříve. Dítě zůstává v péči sester novorozeneckého oddělení a s jeho propuštěním čekáme na rozhodnutí soudu o svěření dítěte do péče.“ Ve zlínské porodnici počítají kolem pěti případů ročně, kdy se matka rozhodne pro adopci. V ostatních porodnicích je to o něco méně. (iDnes.cz, 2018)

3.1.3 Rozhodnutí si dítě ponechat

Převzít zodpovědnost a dítě si ponechat je pro mladou matku velmi závažné rozhodnutí, které její život velmi radikálně změní. V případě, kdy si nezletilý rodič či rodiče chtějí dítě nechat a vychovávat, pamatuje na tuto situaci Nový občanský zákoník, konkrétně zákon č. 89/2012 Sb., § 868 : „Výkon rodičovské odpovědnosti nezletilého rodiče, který dříve přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství nenabyl plné svéprávnosti, je až do doby, kdy nabude plnou svéprávnost,

pozastaven; to neplatí o výkonu povinnosti a práva péče o dítě, ledaže soud vzhledem k osobě rodiče rozhodne, že výkon také této povinnosti a tohoto práva se pozastavuje až do doby, kdy rodič nabude plnou svéprávnost.“ Toto pozastavení vychází přímo ze zákona a není třeba, aby o něm rozhodoval soud, a trvá až do plného nabytí svéprávnosti rodiče. Pod pojmem nabytí plné svéprávnosti se rozumí dovršení věku 18 let, uzavření manželství nebo přiznání svéprávnosti.

Přiznání svéprávnosti upravuje Nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 sb., § 37 a je ji možno získat tak, že nezletilý, který dovrší 16 let a jeho zákonný zástupce s tím souhlasí, podá návrh k soudu na zahájení řízení o přiznání svéprávnosti. Totéž může učinit i jeho zákonný zástupce se souhlasem nezletilého. Dokud není ani jednomu z rodičů přiznána svéprávnost, je třeba, aby rodičovskou odpovědnost místo nich vykonávala jiná osoba, tedy poručník. Nejčastěji se poručníkem stává matka nezletilé dívky, která potom má odpovědnost za dítě i nezletilou matku.

3.2 Specifika těhotenství nezletilých dívek

Těhotenství nezletilých dívek se vyznačuje určitými specifiky a to hlavně z důvodu jejich nízkého věku. U nezletilých dívek existuje větší procento výskytu možných komplikací, mezi které patří anémie, vysoký krevní tlak, porušená placenta, infekce močových cest apod. Hodně těchto komplikací může pramenit z nevhodného životního stylu, jako je kouření, požívání alkoholu, užívání drog nebo špatné hygienické návyky. Nevyzrálý organismus mladé matky klade i větší nároky na výživu, tedy má vyšší potřebu vitamínů a minerálů. Nezletilé těhotné dívky často nemívají zažité vhodné a zdravé návyky, ať už se jedná o stravování nebo kouření, alkohol či dokonce drogy a velmi často nehodlají tyto návyky omezit ani po dobu těhotenství. Tato špatná životospráva negativně ovlivňuje jak zdraví těhotné dívky, tak velmi ohrožuje i zdraví plodu. Jednou z dalších komplikací, které nezletilé těhotné dívky potkávají je těhotenství rizikové, které je ovlivněno faktory biologickými, sociálními i demografickými. U nezletilých dívek je zastoupen nejvíce faktor sociální, jelikož se jedná o nezletilou dívku, měla by být péče o ni výrazně zvýšená. Častěji je u nich těhotenství zjištěno v pokročilejším stádiu a frekvence návštěvy jejich gynekologa bývá nízká. Nejčastější příčiny nízké frekvence návštěv gynekologa bývá strach z potvrzení těhotenství, stud z vyšetření a také reakce okolí po zjištění dívčiny gravidity. Často se také stává, že nezletilé dívky o svém těhotenství ví, ale snaží se tento fakt ignorovat a žijí dál svým běžným životem. Právě díky těmto faktorům u nich dochází k zanedbávání lékařské péče, které může vést k vážným komplikacím v těhotenství, během porodu nebo po něm. (Kuzníková, 2011, s. 116 - 117)

Na nezletilé matky by se mělo nahlížet jako na specifickou skupinu a poskytnout jim kvalitní lékařskou péči a informace během těhotenství i po něm. V komunikaci s nezletilou těhotnou dívkou je třeba zvolit nedirektivní přístup. Komunikace je prostředek, který představuje pro těhotnou dívku a matku získání informací, které jsou pro ni významné. V původní rodině dívky může docházet k získání zkreslených či neúplných informací, což může mít za důsledek nedostatečnou péči o ni samotnou, tak i o dítě. Při komunikaci s nezletilými těhotnými dívkami a matkami je potřeba zaměřit se na aktivitu a spolupráci i z jejich strany. Je třeba být pro dívku průvodcem v době těhotenství i po porodu a vést ji k tomu, aby si sama dokázala uvědomit odpovědnost za sebe i dítě, za své činy a jejich následky. (Kuzníková, 2011, s. 122 – 123)

3.3 Nezletilá matka v ústavní péči

Nejlepším řešením pro nezletilou matku i její dítě je pomoc vlastní rodiny. Pokud nezletilá matka nemá možnost získat pomoc od rodiny, existují i taková zařízení, která nezletilým matkám s dětmi umožňují pobyt. V České republice v současnosti neexistují zařízení, která by poskytovala pobytové služby primárně nezletilým matkám po dobu těhotenství a následně po porodu. Určitá pomoc je jim nabízena prostřednictvím ústavních zařízení, která spadají do resortu Ministerstva zdravotnictví a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. (Kuzníková, 2011, s. 112)

Ústavní výchovu spadající pod resort Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy upravuje zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Tento zákon zahrnuje tato zařízení:

- Diagnostický ústav
- Dětský domov
- Dětský domov se školou
- Výchovný ústav

Další zařízení, která mohou poskytnout pobyt nezletilé matce s dítětem, spadají pod Ministerstvo zdravotnictví. Jedná se o:

- Kojenecké ústavy
- Dětské domovy pro děti od jednoho do tří let.

Metodické pokyny pro kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti od jednoho do tří let upravuje Věstník MZČR (2005, s. 24 – 25), kde zmiňuje i podmínky a metodické postupy k přijetí matky i

s dítětem. Matku může přijmout na základě žádost orgánu sociálně právní ochrany dětí, na základě předběžného opatření soudu nebo na vlastní žádost se souhlasem vedení zařízení z těchto důvodů:

- a) diagnostických (např. závislost na návykových látkách, podezření na sy. CAN u dítěte, psychiatrické diagnózy),
- b) výchovných (např. matka neumí, resp. nezvládá péči o dítě),
- c) zácvičku
 - v základní péči o dítě,
 - v péči o handicapované dítě,
 - v rehabilitaci dítěte,
 - před propuštěním dítěte do NRP,
- d) utajeného (diskrétního) porodu,
- e) okamžité pomoci (jako azylové zařízení).

Tato zařízení poskytují nezletilé matce odbornou zdravotní péči a také zaměstnanci těchto zařízení pomáhají mladým matkám s přípravou na porod a péčí a výchovou jejich dětí, o které pečují systémem rooming in.

Hlavním cílem je připravit dívku na samostatný život, podpořit vztah matky a dítěte, zvládání závažných situací, resocializace a naučení sebereflexy.

3.4 Sociální zázemí nezletilé matky

„Dívka, která otěhotní v nezletilém věku, či se stane matkou, se sama nachází v kritickém životním období, v období plném změn, zvratů, konfliktů, hledání své vlastní identity. Dívka není výdělečně činná, je žákyní základní, či studentkou střední školy a je zcela závislá na materiálním zázemí své rodiny.“ (Chrenková, 2010 s. 51 – 52)

3.4.1 Rodinné zázemí nezletilé matky

Rodinné zázemí u nezletilých matek nelze jednoznačně určit, ale dle dostupných českých (Vašková, 2005) i zahraničních výzkumů (Baker, 2007) se lze domnívat, že nezletilé těhotné dívky pocházejí častěji z problematických rodin. Rodiče bývají rozvedeni, někdy není otec znám vůbec, mají nižší dosažené vzdělání a celkově nízký socioekonomický status.

Pokud má nezletilá matka relativně fungující rodinu, je to právě ona, která jí primárně pomáhá vzniklou situaci řešit. Tato situace je velmi náročná pro všechny zúčastněné a vzájemné vztahy s rodinou to velmi komplikuje, protože díky své nové roli je mnohem více závislá na jejich pomoci než kdykoliv předtím. Předčasné mateřství představuje velkou zátěž nejen pro samotnou dívku, ale také pro její nejbližší rodinu. Rodiče nezletilé dívky někdy reagují až extrémně. Dokáží sice akceptovat závislost a nezralost svého dítěte, ale na druhé straně ho nutí přijmout takovou míru zodpovědnosti, kterou není schopno samostatně zvládnout. Péče o dítě pak bývá často prezentována vlastně jako trest za sexuální prohřešek, lehkovážnost a nedostatečnou zodpovědnost, které se dle jejich názoru dítě dopustilo. Nejlepší možností pro všechny v rodině je ta, že prarodiče překonají své negativní emoce, změní své chování a začnou svou novou roli akceptovat. Přijmou své vnouče jako své další dítě a budou se podílet na péči o něj a přijmou i povinnosti, které z toho plynou. Problém může vzniknout, protože ani pomoc v této formě nemusí být pro adolescenta dostatečně přijatelná. Může pociťovat manipulaci a vměšování ze strany rodičů a to se může projevit negativismem z jeho strany, který vyjadřuje formou konfliktů, naschválů a hádek. (Vágnerová, 2000, s. 293)

Bytové podmínky jsou faktorem ovlivňující i vztah mladého páru, které většinou nejsou adekvátní pro soužití více rodin, čímž partnerský vztah velmi trpí a ztrácí stabilitu. Mladá rodina v nejvíce případech zůstává v rodině dívky a pro jejího partnera je tedy obtížné vytvořit si kvalitní pozici v rodinné struktuře. Existují i případy, kdy rodiče mladým rodičům nebyli schopni poskytnout mladé rodině adekvátní zázemí, a proto dívky řeší svoji situaci pobytem v azylových zařízeních, jejichž režim partnerskému vztahu příliš nesvědčí. Další možností, která vztahu mladých rodičů bývá, je nedostatečná bytová kapacita jejich rodičů, a proto bydlí odděleně každý u své rodiny a

vidají se jen občas. Mladý pár nemívá dostatek finančních prostředků, aby se společně osamostatnil a proto musí tuto situaci akceptovat. V případech, kdy partneři spolu nežijí, je třeba velkého úsilí a ochoty na udržení vztahu pracovat, což v takto nezralém věku bývá jedním z častých důvodů rozchodu. (Vašková, 2005, s. 251 – 259)

3.4.2 Ekonomické zázemí nezletilé matky

Nezletilé matky jsou většinou ještě studující, nejsou výdělečně činné a nedisponují žádnými finančními rezervami. Pokud partnera mají, tak většinou také ještě studuje nebo nemá dostatečný příjem, aby zajistil ji i dítě. Proto se většinou nezletilé matky nacházejí ve finanční tísní a jsou ekonomicky závislé na rodině, případně partnerovi a finanční pomoci od státu.

Od 1. 1. 2014 platí Nový občanský zákoník, který usnadňuje nezletilým rodičům, kteří již dovršili 16 let, snadněji získat rodičovský příspěvek nebo porodné i přesto, že jim soudem nebyla přiznána svéprávnost, protože nový občanský zákoník jim zanechává část rodičovské zodpovědnosti ve formě spočívající v povinnosti a právu v péči o dítě. (Ombudsman, veřejný ochránce práv, 2019)

Jednou z dávek státní sociální podpory, která náleží všem matkám pečující řádně a celodenně o dítě do věku 4 let, je rodičovský příspěvek. Rodičovský příspěvek upravuje Zákon o státní sociální podpoře č. 117/1995, konkrétně § 30. Jeho celková výše činí 220 000 Kč.

„Na rodičovský příspěvek má nárok i nezletilá matka (není nutné čekat na rozhodnutí soudu ve věci přiznání rodičovské odpovědnosti). Žádost o rodičovský příspěvek může uplatnit sama, je-li starší 16 let, jinak ji musí podat její zákonný zástupce. Rodičovský příspěvek lze přiznat i matce, u které soud rozhodl o omezení svéprávnosti v oblasti výkonu rodičovské odpovědnosti, pokud soud rozhodl o zachování výkonu povinnosti a práva péče o dítě.“ (Klub svobodných matek, 2018)

Další dávkou, o kterou může nezletilá matka starší 16 let požádat je porodné, které upravuje Zákon o státní sociální podpoře 117/1995 sb. § 44. Tato jednorázová dávka státní sociální podpory je vázána na stanovenou hranici příjmů v rodině. „Nárok na porodné má žena, která porodila své první nebo druhé živé dítě, nepřevyšuje-li rozhodný příjem v rodině součin částky životního minima ro-diny a koeficientu 2,70.“

Přestože stát zajišťuje matkám určitou finanční podporu, vystačí jen na nejdůležitější životní potřeby matky a dítěte a někdy ani to ne. Mladým matkám pak nezbyvají finance na rozvoj jejich dalších aktivit, jako jsou jejich zájmy, aktivity pro ně i děti a zajištění více uspokojující životní úrovně, což pro ně bývá velmi frustrující. (Vašková, 2005, s. 257 – 259)

3.4.3 Partnerské vztahy nezletilé matky

Ke konci dvacátého století postupně přechází model, kdy sňatek předcházel založení rodiny a dochází k postupné individualizaci rodinného soužití. Tento trend do značné míry ovlivnil i chování adolescentních matek. V posledních letech v České republice výrazně vzrostl podíl dětí v mimomanželském vztahu, které se narodily matkám ve věku 15 – 19 let. Lze se domnívat, že se tak děje díky více tolerantnímu postoji společnosti k samostatnému rodičovství a nemanželskému soužití. Pokud se partnerství nezletilých dívek rozpadne, přestane se otec velmi často zajímat i o dítě. Partneři dívek se těžko vyrovnávají s rolí otce, a právě kvůli tomu často přerušují kontakt s matkou i dítětem. Další možností v těchto nezralých vztazích bývá, že otec úplně odmítne připustit otcovství a obviní partnerku, že dítě je někoho jiného.

Za krach vztahu však nemůže vždy jen partner, protože vztah mladých rodičů se pod vlivem všech nových okolností vyvíjí a proměňuje. Dívky se často vlivem těhotenství a mateřství mění, rychleji dospívají a jejich životní styl se začne výrazně odlišovat od toho partnerova. Dívka je nucena reorganizovat svůj život z důvodu poskytnutí kvalitní a dostatečné péče svému dítěti. Díky tomu se postupně zvětšuje propast mezi životními styly partnerů a nezřídka dochází i k tomu, že dívka otce dítěte opustí z vlastní vůle, protože si uvědomí, že není vhodným člověkem a dobrým otcem pro jejich společné dítě. Partneři nezletilých matek mívají také častěji nízké dosažené vzdělání a s tím spojenou horší možnost uplatnění na trhu práce, s čímž souvisí finanční možnosti mladé rodiny. (Vašková, 2005, s. 255 – 263)

3.4.4 Vrstevnické vztahy nezletilé matky

Vztahy s vrstevnickou skupinou jsou právě v období dospívání jedny z nejdůležitějších, protože nabývají na významu. Jejich vliv je velmi výrazný na formování osobnosti a chování dospívajícího. Dospívající hledá společnost a společenskou komunitu, kde se bude cítit přijat a získá ocenění. Osamělost je v období dospívání velmi rizikovým faktorem pro budoucnost.

„Vztahy s vrstevníky jsou v adolescenci emočně hlubší a bouřlivější. Dospívající touží po důvěrném kamarádkém recipročním vztahu, ve kterém má možnost uplatnit rovnocennou komunikaci, je respektován, učí se respektovat, dostává oporu a zároveň ji poskytuje.“ (Thorová, 2015, s. 421)

Podle Havighursta (cit. dle Nielsen Sobotková, 2014, s. 32) patří dosažení nových a zralejších vztahů s vrstevníky k jednomu z vývojových úkolů v období adolescence. Hodnocení vrstevníků má v tomto období dokonce nejvýznamnější vliv a úspěšné zvládnutí tohoto vývojového úkolu je důležité pro pozdější uspokojivé fungování manželských či partnerských vztahů v dalším životě.

Dále jako jeden z vývojových úkolů v adolescenci uvádí přípravu na manželství a rodinný život. V případě mladé těhotné dívky je tento úkol vynechán, což velmi často mívá negativní důsledky v budoucím životě.

Tyto vrstevnické vztahy mají hlavně na počátku adolescence převážně instrumentální charakter a slouží i k ujasňování vztahu k sobě samému. Vědomí společenského moratoria vede k posilování pocitu příslušnosti k určité věkové skupině a pocitu výlučnosti vůči jiným věkovým skupinám. Vědomí skupinové příslušnosti, vzájemné sdílení pocitů mezi vrstevníky, pocit solidarita a přátelství vede většinou k rozvoji sebeúcty a pozitivním emocím. (Macek, 2003, s. 81)

Dospívající těhotná dívka má postavení ve vrstevnické skupině velmi složité a je pro ni těžké si přátelství s vrstevníky udržet i do budoucna, protože se jejich zájmy začnou odlišovat. Dívka už se nemůže zúčastňovat stejných aktivit jako doposud a je z kolektivu postupně vyčleněna. Do budoucna mohou přetrvat jen ta nejpevnější vrstevnická přátelství.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 REALIZACE VÝZKUMU

V praktické části se zabýváme problémy, které mohou nezletilou matku potkat. Jedná se o problematiku sociální, ekonomickou i vztahovou tak, jak ji nezletilé matky vnímají ze svého pohledu. Nezletilé matky se setkávají ve svém životě s překážkami, které si ženy mající dítě až v dospělosti dokáží těžko představit, a proto je důležité zjistit, jak tyto překážky a problémy nezletilé matky prožívají a vyrovnávají se s nimi.

4.1 Výzkumný problém

Pojem výzkumný problém znamená něco, co se odehrává v sociální realitě a je to ve svých důsledcích nebo svým způsobem problematické. Také je to něco, čemu úplně nerozumíme či s tím neumíme zacházet, a proto k tomuto jevu potřebujeme získat více informací. Právě schopnost získávat nové a nepředpokládané informace je jednou z výhod kvalitativního výzkumu. (Švaříček a Šedřová, 2014, s. 64 – 65)

Výzkumný problém je tedy zjistit životní situaci a sociální problémy, se kterými se nezletilé matky ve Zlínském kraji potýkají. Prozkoumáním tohoto problému zjistíme, jak nezletilé matky hodnotí svou životní situaci a sociální problémy, ale také jaký vliv na tuto situaci mají jejich rodinné a mezilidské vztahy.

Tento výzkum nám ujasní, jak svoji situaci nezletilé matky subjektivně vnímají a jaké možnosti pomoci by ocenily a vedly by podle nich k jejímu zlepšení.

4.2 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem kvalitativního výzkumu je zjistit, jak nezletilé matky ve Zlínském kraji subjektivně vnímají svou životní situaci a své sociální problémy.

4.2.1 Dílčí cíle

Mezi dílčí cíle patří:

- Zjistit s jakými sociálními problémy se nezletilé matky potýkají.
- Specifikovat roli původního rodinného prostředí a jeho vliv na životní situaci nezletilé matky.
- Zjistit, jestli nezletilé matky využily nějakou konkrétní formu pomoci ve Zlínském kraji.
- Zjistit, jaké představy mají nezletilé matky o svém budoucím životě.
- Zjistit roli otce a jeho podíl na výchově společného dítěte

4.3 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka a dílčí otázky musí být takové, abychom jejich zodpovězením dosáhli výzkumného cíle. Musíme uvažovat i o omezení našich zdrojů, protože čím jsou zdroje menší, tím skromněji by měly naše otázky znít. (Hendl, 2012, s. 145)

Výzkumné otázky jsou středobodem každého výzkumu. Můžeme hovořit o jejich dvou základních funkcích, které pomáhají zaostřit výzkum tak, aby odpovídal stanovenému cíli, a také ukazují cestu, jakou daný výzkum vést. Výzkumné otázky také pomáhají se zúžením a konkretizováním vyzkoumaného problému. (Švaříček a Šedřová, 2014, s. 69)

Hlavní výzkumná otázka je formulována takto:

„Jak nezletilé matky ve Zlínském kraji subjektivně vnímají svou životní situaci a své sociální problémy?“

4.3.1 Dílčí výzkumné otázky

- S jakými sociálními problémy se nezletilé matky potýkají?
- Jaký vliv na životní situaci nezletilé matky má její původní rodinné prostředí?
- Využily nezletilé matky nějakou konkrétní formu pomoci ve Zlínském kraji?
- Jaké představy mají nezletilé matky o svém budoucím životě?
- Jakou roli a podíl na výchově společného dítěte má jeho otec?

4.4 Druh výzkumu

Pro výzkumné šetření jsme zvolili kvalitativní přístup. Významný americký metodolog J. W. Creswell definuje kvalitativní výzkum takto:

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založen na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Creswell 1998 cit. dle Hendl, 2012, s. 50)

V typickém případě vybírá kvalitativní výzkumník na začátku výzkumné téma a definuje si výzkumné otázky. Při kvalitativním zkoumání může výzkumník otázky přetvářet a modifikovat i během výzkumu, sběru dat nebo analýzy dat. Práce kvalitativního výzkumníka můžeme přirovnat k práci detektiva, protože výzkumník sbírá a analyzuje jakékoliv informace, které mohou přispět

k osvětlení výzkumných otázek. Při výzkumu pracuje výzkumník v terénu a poznává nové lidi. (Hendl, 2012, s. 50) V této bakalářské práci budou údaje zjišťovány za pomoci rozhovoru s několika málo jedinci.

4.5 Metoda výzkumu

Jako metodu kvalitativního výzkumu jsme zvolili polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor je nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu a používá se pro něj označení hloubkový rozhovor. Prostřednictvím hloubkového rozhovoru zkoumáme členy a specifické skupiny v určitém sociálním prostředí. Cílem je zjistit a pochopit stejné jednání událostí, jakými členové vybraných skupin disponují. Díky použití otevřených otázek může výzkumník dojít k porozumění jiných lidí, bez toho, aniž by jejich pohled na věc omezoval pomocí výběru dotazníkových otázek. Jedním ze základních principů kvalitativního výzkumu je zachytit odpovědi a slova v jejich autentické podobě, což je možné získat právě díky metodě rozhovoru. Mezi dva hlavní typy hloubkového rozhovoru považujeme polostrukturovaný a nestrukturovaný neboli narativní rozhovor. Polostrukturovaný rozhovor je založen na principu předem připravených témat a otázek. Oproti polostrukturovanému rozhovoru může být nestrukturovaný rozhovor založen pouze na jedné otázce a výzkumník se pak dále doptává na základě informací zjištěných od zkoumaného účastníka. K metodě hloubkového rozhovoru je třeba celý proces přípravy stávající se z výběru metody, přípravy rozhovoru, vlastního dotazování, přepisu rozhovoru, reflexe rozhovoru, analýzy dat a psaní prezentace výzkumné zprávy. (Švaříček a Šedřová, 2014, s. 159 – 160)

4.6 Realizace výzkumu

Realizace výzkumu proběhla s pěti informantkami, které jsem kontaktovala v Klubu svobodných matek, kde se aktivně účastním pomoci. Posléze jsme se domluvily na termínech rozhovorů. Realizace výzkumu se odehrávala v různých prostředích, podle domluvy s informantkami. Se dvěma jsem se sešla v přirozeném prostředí u nich doma, se dvěma dalšími v kavárně a s jednou u mě doma.

Data jsme sbírali pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Metodu rozhovoru jsme zvolili na základě toho, že problematika nezletilého rodičovství není v České republice velmi probádaná, chtěli jsme informace zjistit dopodrobna a zjistit subjektivní náhled na problematiku přímo od nezletilých matek.

5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

V analýze dat se seznámíme s rozbohem a interpretací dat a informací, které jsme získali během výzkumného šetření v podobě rozhovorů, které byly realizovány s nezletilými matkami ve Zlínském kraji. Data, která máme k dispozici, jsou nahrávky rozhovorů, které jsme následně přepsali a získali tak detailní textové přepisy těchto rozhovorů.

Pro zpracování námi získaných dat jsme použili techniku otevřeného kódování, která byla vyvinuta v rámci analytického aparátu zakotvené teorie a díky své jednoduchosti a účinnosti je použitelná v široké škále kvalitativních projektů. (Švaříček a Šed'ová, 2014, s. 211)

„Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje.“ (Švaříček a Šed'ová, 2014, s. 211)

Postupovali jsme dále tak, že jsme přepsaný text rozdělili na jednotky. Jako jednotku si můžeme představit slovo, sekvenci slov, větu nebo celý odstavec. Vhodné je nevolit hranice jednotky formálně, ale podle významu, tedy jednotkou se stane celek, který spolu významově souvisí. To vede k tomu, že hranice některých významových jednotek se budou překrývat. Každé vzniklé jednotce jsme následně přiřadili nějaký kód. Kód je slovo nebo krátká fráze, která nějakým způsobem označuje a vystihuje určitý typ, který odlišuje od ostatních. Při volbě kódu jsme si kladli otázku, o čem dané sekvence vypovídají a jaké téma či jev prezentují. (Švaříček a Šed'ová, 2014, s. 212)

Zjištěné kódy jsme seskupili do pěti kategorií a následně jsme tyto kódy přiřazovali do kategorií, jejichž název jsme zvolili podle významu jednotlivých vzniklých kódů.

Názvy vzniklých kategorií:

„Skrz prsty“

„Zůstala jsem na to sama“

„Pomocná ruka“

„Bilancování“

„A co bude dál?“

5.1 Popis výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl tvořen pěti matkami, kterým se jejich první dítě narodilo ještě před tím, než dosáhly věku 18 let a v současné době jsou již zletilé. Níže si popíšeme a shrneme informace o informantkách, které jsme během rozhovorů získaly.

5.1.1 Informantka Petra

Informantce Petře je 22 let a má čtyřletého syna, kterého vychovává sama s pomocí své matky a babičky. Pochází z problematické rodiny, ve které se vyskytovalo domácí násilí vůči ní i její matce. V jejích deseti letech matka od tyranského otce odešla a přechodně bydlely u babičky. Petra otěhotněla v 16 letech s chlapcem, který chodil o ročník výš na učilišti, kde také studovala. Jejich vztah nastalou situaci nevydržel, takže zůstala na těhotenství a péči o dítě sama, ale hodně jí pomáhá matka s babičkou. Otec o ni ani o dítě nejevil zájem během těhotenství ani nyní, pouze platí soudem vyměřené výživné. Jejich vztahy jsou na bodu mrazu a Petra mu ještě pořád nedokázala odpustit to, jak se k celé situaci postavil. Díky pomoci od rodiny se jí podařilo vyučit se a nyní pracuje jako pomocná kuchařka ve školní jídelně. V současné době bydlí stále s matkou, ale plánuje se osamostatnit. Jejím snem je dodělat si maturitu a najít si lepší zaměstnaná, aby na ni mohl být syn hrdý.

5.1.2 Informantka Jitka

Jitce je nyní 25 let, je vdova a má dvě děti, se kterými žije v rodinném domě se svou rodinou. Nejstarší dceři je 7 let a syn nedávno oslavil 4 roky a má ho s jiným partnerem. Pochází z neúplné rodiny, protože otec v jejích pěti letech rodinu opustil a nadále o ně nejevil žádný zájem. Jitku i jejího staršího bratra pak vychovávala pouze matka a až do současnosti spolu všichni mají hezké vztahy. S otcem její dcery je seznámila kamarádka. Byl o devět let starší a pracoval jako svářeč. Když zjistila, že je těhotná, otec se k tomu postavil čelem a určitou dobu spolu bydleli. Po nějaké době však Jitka začala pociťovat, že přítel se více věnuje kamarádům a jejich finanční situace byla napjatá. Tyto problémy vedly k ukončení vztahu necelý rok po porodu dcery. Po ukončení vztahu otec na dceru neplatil a ke zlepšení došlo až v roce 2017. Od té doby platí otec výživné na dceru řádně a pravidelně. Na dobu těhotenství a po porodu vzpomíná celkem hezky, protože jí moc pomohla její matka, která ji podporovala psychicky, finančně a byla jí v té době velkou oporou. Asi za rok od rozchodu se vdala za svého dlouholetého kamaráda z dětství a narodil se jim společný syn. Manžel bohužel před dvěma lety tragicky zahynul a stala se z ní vdova. Po smrti manžela prodala byt a společně s matkou a starším bratrem koupili velký rodinný dům, kde všichni společ-

ně žijí. V současné době je nezaměstnaná, protože se jí těžko hledá práce z důvodu, že školu se jí nepodařilo dokončit, takže má pouze základní vzdělání.

5.1.3 Informantka Martina

Martině je 22 let a má šestiletou dceru, která chodí do první třídy. Žije u svých rodičů na vesnici společně s dcerou i manželem, který je i otcem dcery. Se svým, o 4 roky starším, manželem se seznámila, když jí bylo 14 let v kroužku dobrovolných hasičů, který společně navštěvovali. Po roce a půl chození zjistila, že je těhotná. Tuto informaci její současný manžel přijal dobře a společně pak vše oznámili rodičům. Rodiče toto zjištění nesli o poznání hůře, ale postupem času se vztahy upravily a mladému páru pomáhali. Martina pochází z úplné harmonické rodiny a na své dětství vzpomíná ráda. Díky velké pomoci ze strany obou rodin se jí podařilo dokončit střední pedagogickou školu a v současnosti pracuje jako učitelka v místní mateřské škole. Společně s manželem staví rodinný dům, do kterého se plánují nastěhovat v horizontu jednoho roku. S manželem jsou oba pracující, takže jejich finanční situace je dobrá a nepociťují finanční nouzi. S dcerou mají oba pěkný vztah a snaží se věnovat naplno jejímu rozvoji a výchově.

5.1.4 Informantka Kateřina

Kateřině je 24 let a má tři děti, z nichž má ve své péči jen dvě. Nejstaršího syna, který se jí narodil v 16 letech, má v péči jeho babička z otcovy strany. Žije v pronajatém bytě se svým přítelem, který je zároveň i otcem dalších dvou synů. S otcem nejstaršího syna, který je o 5 let starší, se seznámila na diskotéce, když jí bylo patnáct let a po velmi krátkém vztahu přišla do jiného stavu. Svě těhotenství zjistila až ve 20. týdnu, takže ačkoliv chtěla jít na umělé přerušování těhotenství, tak již to nebylo možné. Kateřině pochází z dysfunkční rodiny, kde oba rodiče mají problémy s alkoholem a od jejího dětství si pamatuje, že byla jejich rodina pod dozorem úřadů. Pomoc v období během těhotenství a porodu jí poskytla matka jejího přítele, u které také spolu v této době bydleli. Po porodu se nezvládala o dítě starat a jejich vztah s přítelem se také nevyvíjel dobře, takže když bylo synovi půl roku, tak od něj odešla a nastěhovala se ke svým rodičům. Syn byl svěřen do péče babičky, která ho i nadále vychovává. Kateřina ho navštěvuje spíše sporadicky a výživné, které jí vyměřil soud, nezvládá platit. Momentálně je Kateřina na rodičovské dovolené se svým dvouletým synem, starší syn již navštěvuje mateřskou školu a přítel je nezaměstnaný. Z tohoto důvodu se jejich rodina nachází ve finanční tísní. Kateřina i její současný přítel jsou ab-

solventy praktické školy a mají oba pouze základní vzdělání. Katčinyým přáním je dostat se do lepší finanční situace a získat zpět do své péče nejstaršího syna.

5.1.5 Informantka Sylva

Sylvě je 18 let a má dvouletého syna, se kterým sama žije u své matky. S otcem svého syna je seznámila kamarádka na zábavě. Je o 3 roky starší než Sylva a bydlí u svých rodičů. Jejich vztah v podstatě ani vztahem nebyl, protože se stýkali asi měsíc a rozešli se. Dva měsíce po rozchodu Sylva zjistila, že je těhotná. Když mu tuto zprávu oznámila, tak jí vulgárně nadával, nevěřil tomu a nechtěl mít s touto situací nic společného. I to přispělo k tomu, že se rozhodla ho do rodného listu jako otce neuvést, takže syna vychovává sama, pouze za podpory své matky. Její matka z informace o dceřiném těhotenství nebyla vůbec nadšená a nutila ji jít na potrat. Sylva se však rozhodla si dítě ponechat a časem se situace v jejich vztazích uklidnila. Sylva pochází z rozvedené rodiny a svého biologického otce téměř nezná, protože její matku opustil, když byly Sylvě 4 roky. Nyní žijí spolu s matkou v pronajatém bytě 2kk. Jejich finanční situace není dobrá. Sylvina matka musela opustit stávající zaměstnání a pracuje pouze brigádně, protože Sylva chodí dopoledne do školy a matky jí syna hlídá. Sylvin sen je dodělat školu a najít si zaměstnání, aby matce finančně vypomohla a mohla se jí odvděčit za ochotu při pomoci se synem.

5.2 Kategorie „Skrz prsty“

První kategorie s názvem „Skrz prsty“ zahrnuje čtyři kódy: výčitky od nejbližších, pocity studu, vyloučení z kolektivu a ztráta sebevědomí.

V nepříliš časté a bezesporu nepříjemné situaci, jakou těhotenství v nezletilém věku jistě je, pociťují a okoušejí mladé dívky výčitky za své nezodpovědné chování, kterých se jim dostává zejména od jejich nejbližší rodiny. Informantka Petra říká: *„Mamka často brečela, zlobila se na mě a pořád mi vyčítala, jak jsem mohla být tak hloupá, že jsem si nedávala pozor a i na něj a na jeho rodinu byla hrozně naštvaná, protože oni s tím nechtěli nic mít společného.“* Stejnou situaci v rodině zažily v podstatě všechny informantky. Informantka Martina hovoří o strachu oznámit tuto informaci svému příteli: *„Bylo mi z toho celkem úzko a hrozně jsem se bála mu to říct. Nakonec jsem mu to řekla a celkem mě jeho reakce překvapila. Nebyl z toho teda vyloženě nadšený a vyčítal mi, že za to můžu hlavně já, ale ani na mě nekřičel nebo něco a nakonec mě, dá se říct, podpořil a*

podržel. “ Pro rodiče nebo blízké osoby těhotných dívek, bývá velmi těžké situaci přijmout a prvotní informace pro ně bývá šok, a proto i velmi často reagují zbytečně prudce a tlačí dívky k radikálním řešením. Informantka Sylva má právě s takovou reakcí své matky zkušenost: „Mamka tomu nemohla uvěřit. Chvilí seděla a nic neříkala, pak na mě začala strašně křičet, že jsem nezodpovědný fracek, který si chce zničit život a řekla mi, že musím jít na potrat a nebude o tom se mnou nadále diskutovat. “

Těhotenství nezletilých dívek není v České republice velmi častý jev a je mnoha lidmi považován za něco nestandardního až odsouzeníhodného. Navíc právě Zlínský kraj je místem, kde se nezletilým matkám narodí ročně nejméně dětí, jak vyplývá z výzkumu Českého statistického úřadu. Všechny dotazované dívky se ve svých výpovědích shodly, že se za svůj stav styděly, protože si připadaly, že udělaly něco špatného, za co je může okolí odsuzovat. Informantka Petra popisuje svoje pocity, které ji v období těhotenství trápily takto: *„Co vám mám povídat, hrozně jsem se trápila, nevěděla jsem, co bude, co mě čeká, cítila jsem se strašně opuštěná, i když jsem měla rodinu, ale prostě jsem najednou byla, nevím jak to přesně říct, jiná. Připadala jsem si jak prašivá, protože se na mě všichni dívali skrz prsty. “* Informantka Kateřina si nepřipouštěla, že by udělala něco, za co by ji mohlo okolí negativně posuzovat, přesto však také nakonec tyto pocity měla: *„Říkala jsem si, že se to prostě stalo, tak co, nejsem první ani poslední a moje mamka mě měla taky v sedmnácti. Jenže pak se ke mně pořád odněkud donášelo, jak mě někteří lidi pomlouvají, že jsem hlupačka, co neumí udržet kolena u sebe a že chudák to dítě a tak. To mě dost rozházelo a často jsem kvůli tomu i brečela, protože to nebyla pravda, ale jak se asi můžu bránit, že? “*

Informantka Martina se také setkala s odsouzením okolí, které přisuzuje i tomu, že bydlí na malé vesnici, kde těhotná mladá dívka nemá šanci uniknout pozornosti a musela čelit nevybíravým a netaktním poznámkám: *„Hrozně mě štvalo, jak si někteří myslí, že si můžou dovolit šťourat do cizího života. Když jsem jednou čekala na zastávce na autobus, tak ke mně přišla jedna bába od nás z vesnice a říkala mi něco v tom smyslu, že jsem radši měla jít na potrat, protože teď udělám problémy hlavně našim a rodině mého manžela, jenom proto, že jsem hloupá a stejně dítě nedokážu vychovat. To mě teda rozzuřila a poslala jsem ji někam, ale stejně to ve mně hlodalo a začala jsem uvažovat nad tím, jestli jsem neudělala chybu. “* Také informantka Jitka se nám svěřila se svými pocity, které měla z reakcí okolí v době těhotenství: *„Ve Zlínském kraji není a nebylo špatně, jen někteří lidé se na mě dívali skrz prsty. To víte, mladá matka, bez otce dítěte, mysleli si to nejhorší. Myslím, že je úplně jedno, v které části České republiky bych žila, je to všude úplně stejné, když uvidí nezletilou matku. “*

Těhotenství, porod a následná péče o dítě je velmi zásadní změna v životě každé ženy. Pokud se v této situaci ocitne dívka v adolescentním věku, tak je to pro ni změna ještě mnohem větší. V okruhu jejích vrstevníků se ocitá samotná v takové situaci a těžko mezi nimi nachází pochopení. Její vrstevníci mají v tomto věku pochopitelně jiné starosti a zájmy, a proto se dívka cítí z kolektivu vyčleněna, protože se nemůže účastnit společných aktivit a musí se věnovat přípravě na porod a mateřství. Pocity odcizení popisuje informantka Jitka takto: *„Když se mi kamarádi dozvěděli, že jsem otěhotněla, byla jsem pro ně vzduch, černá ovce třídy. Říkali mi, že jsem blázen, že budu mít dítě. Nebavili se se mnou a nikdy jsme neobnovili vztahy.“* Informantka Martina sice zažila vyloučení z třídního kolektivu, ale zůstali jí přátelé z jejího bydliště, což přisuzuje i tomu, že bydlí na vesnici celý svůj život a vztahy mezi vrstevníky jsou zde pevnější. Svoje pocity spojené s kolektivem a vztahy v něm popisuje takto: *„Tak jako třeba se spolužačkami ze střední se teda moc nestýkám, protože jsem tam pak v tom kolektivu cítila, takové to napětí a nevraživost, když jsem chodila do školy s břichem. Určitě mě musely za zády pomlouvat, nedělám si iluze. Takže tam jsem nějakou kamarádku, co bych s ní měla kontakt i teď nenašla. Ale o kamarády od nás z vesnice jsem nepřišla, ti to berou dobře a setkáváme se pravidelně na různých akcích, které se tady u nás pořádají a tak.“* Informantka Kateřina, jejíž situace byla odlišná od ostatních dívek, protože dítě nakonec neměla ve své péči, k vyloučení z kolektivu uvedla: *„Když moji kamarádi zjistili, že jsem těhotná, tak mi říkali, že jsem pěkně blbá, že jsem se nechala zbouchnout. Moc se pak se mnou nebavili, takže jsem se s nimi přestala i stýkat. Ale potom, co si malého nechala přítelova matka a vrátila jsem se domů, tak jsme spolu zase začali chodit ven a bylo to v pohodě.“*

Mladé dívky se kvůli předčasnému otěhotnění dostávají do situací, které jsou pro ně nové a velmi obtížné. Musí se vyrovnat nejen s tím, že jejich život se navždy změní, ale také s reakcemi okolí, rodiny, otce dítěte a přátel. Všechny tyto životní změny a pro dívky nové situace dokáží velmi pošramotit jejich sebevědomí, které pak nelehce získávají zpět. Informantka Jitka popisuje své pocity, které provázely období jejího těhotenství: *„Byla jsem ještě dítě a ty reakce a hloupé řeči mě hrozně zraňovaly, přestala jsem si věřit a cítila se jako úplná nula. Dlouho mi pak trvalo, než jsem se z toho vzpamatovala a začala zase normálně fungovat.“* O ztrátě sebevědomí hovoří i informantka Sylva: *„Já jsem vždycky byla taková oblíbená a měla hodně kamarádů, ale potom co jsem otěhotněla, tak se kamarádi vytráceli, měli na mě pořád méně času, takže jsem byla na to všechno vlastně sama. A postupně jsem se začala nějak měnit, moc jsem nechtěla nikam chodit, protože jsem měla břicho a říkala jsem si, že už se na mě lidé nedívají, protože jsem třeba hezká nebo zajímavá, ale spíš, že si říkají, že to je ta blbka, co čeká v šestnácti děcko.“*

V podstatě všechny dívky nějakým způsobem utrpěly ztrátu původního sebevědomí, ale také musely rychle dospět a vyrovnat se i ztrátou posledních zbytků jejich dětství.

5.3 Kategorie „Zůstala jsem na to sama“

Druhá kategorie je nazvána: „Zůstala jsem na to sama“. Tuto kategorii jsem takto nazvala, protože přesně těmito pocity definovaly svoji situaci téměř všechny z informantek kromě jedné, které vztah s otcem dítěte vydržel, zůstává role otce upozaděná, plní své rodičovské povinnosti pouze formou placení výživného, někdy ani to ne, a většinu zodpovědnosti musely přijmout dívky a jejich rodina.

Kategorie „Zůstala jsem na to sama“ má čtyři kódy: nechráněný sex, průběh těhotenství, postavení otce a původní prostředí.

Pokud se budeme zaměřovat na aspekty, které vedly k tomu, že dívky otěhotněly v tak nízkém věku, tak nejzásadnější roli v tomto sehrála mladická nerozvážnost spojená se sexem bez jakékoliv ochrany. Absenci ochrany přiznává i informantka Martina: *„Asi po roce a půl chození nebo tak nějak jsem zjistila, že jsem těhotná, což teda pro mě byl šok. Na druhou stranu jsem se nemohla divit, protože jsme se nijak extra nechránili.“* Situaci, kdy mladý pár provozoval sex bez ochrany, prožila i informantka Sylva. Rozdíl byl jen v tom, že její vztah trval jen měsíc a podle jejich slov spolu měli sexuální styk pouze 3 x: *„Ted' bych si nejradši nafackovala, jak jsem to mohla dopustit dělat to bez kondomu. Ale my spolu spali asi jen třikrát a tak nějak jsem si říkala, že se to přece nemůže stát...“* Nepoužití žádné formy antikoncepce není při prvním pohlavním styku nebo při styku s náhodným partnerem není ani podle oficiálního výzkumu z roku 2008 (Weiss, Zvěřina, 2009) nic neobvyklého. Vždyť 49 % dotázaných dospělých žen odpovědělo, že při prvním styku nepoužilo žádnou formu ochrany a 37% ji nepoužilo ani při náhodném pohlavním styku. Pokud se zaměříme ještě na používání antikoncepce se stálým partnerem, tak dle stejného výzkumu sází na přerušovanou soulož 14% žen a na neplodné dny 2% z dotázaných žen. V kontextu těchto čísel, je pak lépe pochopitelné, že pokud se při sexuálním styku nechrání takto nezanedbatelné množství dospělých žen, tak u mladých a nezkušených dívek je pravděpodobnost takového jednání ještě vyšší. Dívky také často věří svému partnerovi, že si dá při ejakulaci pozor. Stejně tak věřila svému partnerovi i informantka Kateřina, která říká: *„My jsme se vlastně nijak nechránili, protože přítel mi řekl, ať se nebojím, že to umí a dá si pozor. No a vidíte....“*

Dalším kódem, který jsem zařadila do této kategorie, je průběh těhotenství. Toto období je pro mladou a nepřipravenou dívku těžkou životní zkouškou. Průběh prožívala každá informantka trochu jinak, ale všechny shodně uvedly, že to nebylo jejich nejtěžší období v životě a pociťovaly strach z neznámého a také se bály samotného porodu. Strach z porodu a následných událostí popisuje i informantka Petra: „... měla jsem strach z porodu, z bolesti. To bylo asi z celého těhotenství to nejhorší, ten strach a pak taky ty myšlenky na to, co bude potom, jak se zvládnou postarat, jestli mi mamka s babičkou opravdu pomůžou. Hrozně moc otázek mi kolovalo hlavou, nebylo to hezké období.“ V průběhu těhotenství je žena více citlivá, a pokud se spojí nevyzrálost a emoční labilita mladé dívky s pocitem samoty a krachem partnerského vztahu, je to velmi stresující situace, jak popisuje informantka Sylva: „Já vlastně na to období těhotenství nerada vzpomínám. Partnera jsem neměla, protože o mě ani o dítě nestál a já se cítila strašně sama. Skoro každý den jsem brečela a nadávala na něho i na sebe. Říká se, že těhotenství je nejkrásnější období, no tak já to teda měla naopak...“ I přesto, že Martina, jako jediná z informantek setrvala až doposud ve vztahu s otcem dítěte, tak i ji pocity strachu v průběhu těhotenství trápily: „Spíš po té psychické stránce jsem se necítila úplně dobře, protože přece jenom to byla obrovská změna a hlavně jsem měla strašný strach z porodu, z té bolesti, pak třeba z kojení...No a třeba péče o dítě, to bylo pro mě něco neznámého, čeho jsem se celé těhotenství bála, protože jsem vůbec netušila, jak se mám o to dítě postarat.“ Informantka Jitka měla velkou oporu ve své matce, která se jí na vše snažila připravit, protože ve svém tehdejší partnerovi takovou oporu necítila. Při otázce na průběh těhotenství a podporu ze strany její matky odpověděla takto: „...byla mi velikánskou oporou v těhotenství a byla také u porodu, protože partner tam být nechtěl a nechtěl mi být oporou. Hodně mi pomohla, ale přece jenom jsem měla velké obavy z porodu, protože se hrozně moc bojím bolesti a taky pak z toho všeho co bude potom. Neuměla jsem si to vůbec představit.“

Velmi důležitý podíl na stavu nezletilé matky má její partner – otec dítěte. Jeho podíl v tomto vztahu může být různý, ale vždy v něm, ať už větší nebo menší mírou figuruje. Dle výzkumu Renáty Vaškové (2005), který se zabýval vznikem nové rodiny u náctiletých matek, vyplývá, že zhruba 35% partnerů nezletilých dívek o ně i o dítě přestane postupně jevit zájem už během těhotenství nebo po porodu, kdy nezvládnou přijmout roli otce či nejsou dívce dostatečnou oporou a vztah se pomalu rozpadá. O podobné zkušenosti se svým partnerem hovoří i informantka Jitka: „Po narození dcery, jsem bydlela s ním, ale po roce jsme se rozešli a důvod byl, že mu byli přednější kamarádi a nebyly finance. Po rozchodu otec pomalu o dceru přestal jevit zájem, ať už finanční nebo citový.“ Dále také popisuje to, jak ke své otcovské roli přistupuje její bývalý partner v současnosti: „Nyní je náš vztah na bodu mrazu. Nedokážu se s ním domluvit na ničem, protože

do našeho rodičovského vztahu se plete jeho nová přítelkyně. Výživné otec platí řádně teprve od roku 2017. Do té doby neplatil buď vůbec, nebo sem tam poslal stovku, asi aby byla vidět nějaká snaha nebo co. K rodičovství otec nepřistupuje dobře, je zbaven rodičovských práv a to z důvodu svého chování a také z důvodu, kdybych musela rozhodnout o něčem, abych ho nemusela shánět. Vydírá finančně a klade si podmínky. Cokoliv navrhu, hned hlásí své přítelkyni a od ní okamžitě dostanu zpětnou vazbu typu, jestli jsem normální nebo co si to dovoluji.“

Otec syna informantky Sylvie není zapsán v rodném listě a nijak se nezajímá. Jeho role jako otce zůstala v podstatě jen jako zploditele. Sylva se k této situaci vyjadřuje následovně: *„Když jsem mu oznámila, že jsem v tom, tak mi akorát sprostě vynadal a poslal mě někam s tím, že kdoví s kým to mám. Nebyla s ním řeč, a protože jsem ho vlastně ani pořádně neznala, tak jsem se na to vykašlala a společně s mamkou jsme se dohodly, že ho prostě nikam uvádět nebudeme a postaráme se o miminko samy. Stejně by mi beztak neplatil a dělal jenom problémy.“* Podobnou zkušenost s přijetím otcovské role má i informantka Petra, pouze s výjimkou toho, že otce do rodného listu zapsat nechala a platí jí výživné. O jeho postavení jakožto otce hovoří Petra takto: *„O malého se absolutně nezajímá, akorát mi na něj platí směšných tisíc korun, ale to stejně platí jeho máma. Hrozné to bylo, když jsem ho dala k soudu o určení otcovství, to se ten vztah úplně zhoršil. Nevěřil tomu, i když ani nevím, jak moc tomu sám nevěřil...Myslím, že mu to vnutila jeho máma. Nakonec jsem aspoň měla pocit takového vítězství, když přišel výsledek DNA a on byl jasný otec, ale jak říkám, ani to jeho přístup nezměnilo.“* V odlišné situaci je informantka Martina, které vztah s otcem dítěte vydržel doposud a k jeho otcovské roli říká: *„...on je jako táta řekla bych, super, opravdu. Moc se o malou zajímá, když byla malá, tak pokud měl volno, bral si ji ven v kočárku, abych si odpočívla. Ted' jak je větší, tak si rozumí ještě víc. Bere ji na výlety, učí se s ní a tak, nemůžu si na něj stěžovat.“* U informantky Kateřiny je situace specifická v tom, že o své dítě se starala jen chvíli a nakonec zůstalo v péči babičky z otcovy strany, takže v životě dítěte absentuje role jak otce, tak i matky. Kateřina popisuje svého bývalého partnera jako otce následovně: *„Tak jako on neměl a podle mě nemá zájem ani teď. Neříkám, že já jsem to zvládla dobře, ale on byl starší a stejně ho zajímali jen kamarádi. Co tak vím, tak už doma nežije a o malého se stará jen jeho matka.“*

Původní rodinné prostředí, ze kterého dívky pocházejí, jistě hraje výraznou roli v tom, jaké modelové chování do svého dalšího života převezmou. I dle výzkumu Renáty Vaškové (2005) vyplývá, že většina nezletilých těhotných dívek pochází z rozvedených, neúplných nebo rekonstruovaných rodin, kde rodiče mají nižší dosažené vzdělání a nízký sociální status. I tento fakt u nich může vyvolávat nedůvěru ve stabilitu partnerství. Tato tvrzení potvrzuje svým popisem rodinné situace v dětství i informantka Petra: *„Já jsem neměla dětství moc hezké a někdy to vyčítám i mámě, že za*

to může, protože od otce neodešla dřív. Je to zlý člověk. Hrozně moc pil, domů chodil pořád opilý a později začal mamku bít a mě taky. Hrozně jsem se ho bála a nerada na to vzpomínám. Začal nás bít, když mi bylo asi pět a mamka s ním zůstala až do mých deseti. To fakt neměla, protože ty vzpomínky už nevymažu. Jak pořád křičel na mamku a trestal mě za každou hloupost. Jsem ráda, že jsme odešly k babičce, ale mohlo to být dřív. Otce už nevidám a ani o to nestojím. Ted' už to mamce dokážu odpustit, ale dlouho jsem nemohla.“ Z úplné, ale za to z problémové rodiny, pochází i informantka Kateřina, která ke svému dětství a rodině řekla toto: *„Jak vzpomínám na dětství? Naši byli dřív v pohodě, ale pak měl otec nějaké problémy v práci, prý tam něco ukradl a musel jít na půl roku do basy a mamka pak začala pít... To mi bylo asi 8 a bráchovi 6, když to začalo. No a pak se otec vrátil a chlástali spolu a už ani jeden nechodil do práce. Chodila k nám často sociálka, ale nikdy nás z tama nevzali pryč, asi proto, že se o nás starala spíš babička. Ted' teda otec začal pracovat, ale myslím, že mu to zase dlouho nevydrží.“* V tomto ohledu je situace informantky Martiny úplně jiná a o své rodině hovoří takto: *„Já jsem měla dětství hezké. Neměli jsme nějak moc peněz, ale bylo to fajn. Mám ke svým rodičům pěkný vztah a myslím, že i oni ke mně i k dceři.“* O svém dětství a širší rodině se rozpovídala i informantka Jitka, která na tuto otázku odpověděla: *„Mé dětství bylo normální, vyrůstala jsem v úplné rodině, do doby než od nás odešel můj otec, to mi bylo asi 5 let. Pak sem zůstala jen s mamkou a mým bratrem. Ale nějak mi to nevadilo. Měla jsem ještě babičku a dědu z mamčiny strany. Takže prázdniny u nich byly úžasné. Bratr si se mnou hrál a pomáhal mi s učením. Vlastně mi nic nechybělo. Naše vztahy byli vždy dobré, sem tam jsem třeba byla naštvaná na mamku, že mi něco zakázala, ale které dítě nebylo. Její výchova z dnešního pohledu byla výborná.“*

5.4 Kategorie „Pomocná ruka“

Název s názvem „Pomocná ruka“ se věnuje pomoci, kterou nezletilé matky bezesporu potřebují. Zabývá se pomocí a podporou ze strany rodiny, ekonomickou podporou a pomocí ze strany státu nebo institucí. Nezletilé matky nemají dokončené vzdělání, bytové a finanční zázemí, nejsou pro mateřství ani dostatečně psychicky vyzrálé a velmi často ani neví, jak správně se o dítě mají postarat. Aby se dokázaly vyrovnat s touto situací a nadále fungovat, je právě pro ně pomoc z různých stran nutností.

Kategorie „Pomocná ruka“ nese čtyři kódy: pomoc rodiny, nedostatek financí, bytové zázemí a institucionální pomoc.

Rodina je nejdůležitější faktor, který může sehrát kladnou i zápornou roli v životě nezletilé matky. Pokud je to jen trochu možné, je pomoc a podpora rodiny tím nejlepším možným řešením v takové situaci. Podpora rodičů, prarodičů, popřípadě známých je velice důležitá. Dívky v tomto věku ještě nevědí, co si počít samy se sebou, natož jak se postarat o své dítě a správně ho vychovávat. Bez podpory rodičů by jen těžko tuto situaci zvládaly. Ptali jsme se informantek na jejich zkušenosti s pomocí ze strany rodiny. Informantka Petra se na toto téma vyjádřila následovně: „...když mi rostlo břicho, mamka říkala, že to zvládneme, že mi pomůže a hlavně ať dostuduji, to je důležité. Hodně mi pomohla i babička, myslím, že ona pomohla uklidnit i mamku, že mi bude pomáhat s malým a tak. Ale našťavaná na mě byla taky dost, ne že ne.“ Dále také vzpomíná, jak významnou roli sehrála pomoc od rodiny s péčí o jejího syna: „... mamka a babička jsou vlastně moje všechno, bez nich by to nešlo. Moc mi pomáhaly a pomáhají s malým. Když se narodil, tak jsem vůbec nevěděla, co mám dělat. Dokonce bych řekla, že se o něj staraly víc než já, když byl úplně malé miminko.“ Zkušenosti této informatky potvrzují tvrzení Marie Vágnerové (2000), že předčasné rodičovství nepodporuje osamostatnění, ale naopak právě větší závislost na rodině a její pomoci. Informantka Jitka také našla velkou podporu ve své rodině, konkrétně matce a na otázku, jakou roli sehrála pomoc v její situaci, odpověděla: „Má máma mi pomáhala od začátku těhotenství a pomáhá do teď jak s hlídáním mého druhého dítěte...“ Informantka Sylva, která je z informantek nejmladší a žije u své matky, hovoří o tom, že bez její pomoci by situaci v žádném případě nezvládla: „Mamka mi pomáhá strašně moc, ani nevíte, jak moc si toho už teď dokážu vážit, co pro mě a malého dokázala obětovat. Je to nejlepší máma na světě. Když si vzpomenu, jak mně zvedala náladu, když jsem v době těhotenství byla úplně na dně nebo jak mi pomáhala s malým, hned jak se narodil. Já se ho bála vzít na ruce, natož ho třeba sama okoupat a všechny ty věci kolem péče o něj. Taky v noci mě nechala spát a vstávala k němu. Všecko mě naučila, bez ní bych to prostě neměla šanci zvládnout.“

Jak již zmiňujeme výše, nezletilá matka nemá vybudované dostatečné finanční zázemí a vytvořené rezervy, aby tuto situaci mohla zvládnout, zvlášť vezmeme-li v potaz to, že většinou pochází z neúplné či rozvedené rodiny, která sama nemá dostatek financí, aby zvládla pokrýt potřeby matky i dítěte. Dalším aspektem, který její finanční situaci neprospívá, je i finanční zázemí otce, který je většinou také mladý a nemá dostatečné výdělky. Dle výsledků výzkumu Vaškové (2005) vyplývá, že partneři nezletilých matek mívají i nižší dokončené vzdělání a s tím související horší uplatnění na trhu práce. O své finanční situaci v období těhotenství a po porodu hovoří i informantka Martina: „Nejhorší situace ohledně financí byla v těhotenství a v období asi rok po porodu. Neměli jsme žádné peníze na nákup vybavičky pro miminko, a i když si manžel našel brigádu, tak z těch

peněz se to nedalo zaplatit a tak rychle z nich tolik ušetřit. A pak po porodu to zase byly plenky a další oblečení, kosmetika a tak, však to znáte. Naštěstí jsme dostali pořádnou finanční injekci od rodičů, jinak bychom neměli malou pomalu ani do čeho obléct, natož jí pořídít třeba kočárek nebo postýlku.“ Martina jako jediná z informantek se svým partnerem zůstala až doposud a dokonce jsou již i manželé. Když hovoří o své současné finanční situaci, tak lze pozorovat její velmi výrazné zlepšení: „Vycházet se nám celkem daří, ale hodně peněz spolkně ta hypotéka a věci kolem zařizování nového domu, ale zle se nemáme.“ Finančně nejlépe na tom nebyla ani informantka Petra: „Pomáhaly mi hodně (matka a babička) s péčí, ale i finančně a s bydlením. Měla jsem vlastně jen rodičák, což bylo hrozně málo. To bylo fakt těžké, nevím, kde bych skončila, kdyby mi nepomohly, asi by mi malého sebrali.“ Také Petře se po nástupu do práce finanční situace zlepšila a na otázku, jak je na tom s financemi teď, odpověděla: „...malý chodí půl roku do školky, takže mi mamka našla práci u nich ve školní jídelně. Sice si moc nevydělam, ale aspoň ho stihám vyzvedávat ze školky a ty peníze nám dvěma stačí.“ Finanční těžkosti má i informantka Sylva: „Vycházet se mi moc nedaří, všechno je strašně drahé a já nemám v podstatě nic, kromě rodičáku a přídatků. Téměř všechno platí mamka. Chtěla jsem si najít třeba i nějakou brigádu, ale mamka mi to zakázala, že nejdůležitější je dostudovat a že to zatím nějak zvládneme. Nežijeme si podle mě vůbec dobře, musíme přemýšlet co koupit a tak, nejsem z toho vůbec nadšená. Připadám si prostě jak socka.“

Bytové zázemí úzce souvisí s finančními možnostmi nezletilých matek. Ve většině případů, pokud má nezletilá matka dostatečné rodinné zázemí, zůstává bydlet u své rodiny. Takové společné bydlení je sice pro matku v její situaci jedinou záchranou, protože by ze svých příjmů vlastní bydlení platit nezvládala, ale je to velmi náročná zkouška pro všechny zúčastněné. Většinou žijí na nedostatečném prostoru, dochází ke ztrátě soukromí, mladým matkám vadí, že se jejich rodina vměšuje do výchovy jejich dítěte a rodičům zase může vadit přístup nezletilé matky k péči o dítě a jeho výchově. Společné bydlení je proto jedním z faktorů, který může být spouštěčem společných konfliktů. O svém bydlení hovořila i informantka Petra: „Já pořád bydlím s Filipkem u mamky, protože mi s ním pomáhá a nemám tolik financí, abych si pronajala vlastní bydlení. Přítel, ke kterému bych třeba odešla, taky nemám, ani si teď nikoho nehledám, protože jsem pořád hrozně zklamaná, ale časem bych si chtěla někoho najít...“ I informantka Martina se svou dcerou a manželem žijí od až doposud u rodičů, ale jejich situace se vyvíjí o poznání lépe: „tak bydlíme nahoře v patře u mých rodičů, ale už s dostavbou domu pomalu finišujeme. Máme tam obyvák, ložnici, dětský pokoj a koupelnu. Stačí nám to, ale soukromí a své bydlení je přeci jen lepší.“ Trochou jinou situaci má informantka Kateřina, která se svým dítětem v současnosti nežije a na otázku k bytové situaci nám

odpověděla: „*Tak teď bydlíme tady ve městě v podnájmu, ale vás asi zajímá, jak to bylo v době, když jsem byla těhotná poprvé? To jsem se s přítelem nastěhovala k jeho matce, protože u našich víte, jak to vypadá, to už jsem vám řekla a jinde bychom neměli kam a hlavně ani za co.*“

S příchodem dítěte je třeba i komunikace a řešení situace s různými institucemi. Nezletilé dívky to mají o to těžší, protože zatím tyto zkušenosti nemají a neví, co vše třeba si zařídit a kam si zajít. Mohou jim v tom pomoci rodiče, ale také pracovníci z různých státních úřadů nebo jiných institucí. Nejčastější formou pomoci ze strany institucí, byla u informantek pomoc finanční ve formě státní sociální podpory. O finanční pomoci ze strany státu hovoří i informantka Petra: „*No, od státu jsem vlastně dostala porodné, rodičák a taky přídavek na dítě. A mamka taky v té době, když jsem nevydělávala, pobírala nějaké příspěvky na bydlení. Nebylo to moc, ale nějak jsme vyžili.*“ Informantka Petra zažila i negativní zkušenost ještě v době těhotenství, kdy navštěvovala svého lékaře. O své zkušenosti řekla toto: „*...sežrat mi to dávali i u doktorů, hlavně teda zdravotní sestra u mého gynekologa se ke mně chovala jak k nějaké špíně. Celkově ta společnost na mladé těhotné holky pohlíží strašně zle.*“ Na otázku finanční podpory ze strany státu odpověděla informantka Jitka takto: „*V době, kdy jsem porodila dceru, jsem měla problémy s dávkami. Nebyla jsem plnoletá, proto moje máma si musela vzít moji dceru tzv. na sebe. Úřady nám nepomáhaly, jen nás stresovaly. Máma měla nárok pouze na výživné od otce dcery a na přídavek na dítě.*“ Dále jsme se informantky Jitky ptali, jestli ve Zlínském kraji našla nějakou instituci či organizaci, která jí v její situaci pomohla. Na to Jitka odpověděla: „*U žádné státní nebo nestátní organizace tady u nás v kraji jsme s žádostí o radu či pomoc neuspěly. Nikoho to nezajímalo, podotýkám v té době.*“

Na otázku týkající se využití konkrétní pomoci ve Zlínském kraji nám odpověděla i informantka Martina: „*Já jsem třeba chodila k hrozně fajn paní porodní asistentce, takže to bylo moc fajn. Mamka mně hodně pomohla s otázkami péče o dítě a materiální výbavou a ta paní asistentka mě strašně dobře připravila na porod, že jsem se jako mladá holka, která čeká první dítě, nakonec porodu téměř nebála. Tohle si třeba říkám, že by třeba nebylo marné, kdyby nezletilým dívkám byla poskytována bezplatná péče porodní asistentky, kterou by navštěvovaly během těhotenství, doprovodila je k porodu a pomohla jim i po něm. Mně to zaplatili rodiče a hrozně mi to pomohlo a dodalo sebevědomí, i to, že jsem třeba nemusela bojovat s tím personálem v nemocnici.*“ Když jsme stejnou otázku položili i informantce Sylvě, tak se k možnostem nezletilých matek přímo ve Zlínském kraji vyjádřila následovně: „*To je zajímavá otázka. Mě asi ani nenapadlo, že bych hledala konkrétně něco přímo pro mladé mamky. Ale asi by bylo super, kdyby existovala nějaká organizace, která by takovým holkám pomáhala a kde by se třeba mohly scházet a vypovídat se a*

mluvit o těch problémech spolu, protože kdo jiný to líp pochopí, než ten, kdo si tohle sám prožil. Já třeba asi nikoho, kdo by měl v tak mladém věku dítě jako já, neznám.“

5.5 Kategorie „Bilancování“

Čtvrtá kategorie nese jednoduchý a jednoslovný název „Bilancování“. Kategorie je věnovaná zhodnocení předčasného těhotenství. Zejména toho, zda matky při pohledu zpět by udělaly něco jinak a jestli nelitují svého rozhodnutí si dítě ponechat

Kategorie „Bilancování“ má pouze tři kódy: nelituji, životní omyly, výchova

Během výzkumu jsme nezletilým matkám pokládali i otázku, jestli zpětně třeba nelitují svého rozhodnutí dítě si ponechat a stát se matkou v takto nízkém věku. Od všech informantek přišla stejná odpověď, že nikdy nelitovaly toho, že si dítě ponechaly. Informantka Petra na tuto otázku odpověděla: *„Já jsem si řekla, že litovat toho nikdy nebudu, že to přijmu jak to je a postavím se na nohy.“* Také informantce Jitce jsme položili stejnou otázku, na kterou nám odpověděla následovně: *„Nikdy jsem nelitovala, že jsem porodila tak brzo. Ano nejsem vyučená, a proto mám i problémy s hledáním práce, ale někteří mají vysoké školy a taky nemohou najít práci. Tím samozřejmě nechci říci, že škola není důležitá.“* Stejný názor na ponechání si dítěte má i informantka Sylva: *„Ne, nelituju a nikdy nebudu. Však se na něj podívejte, můžete toho litovat, když se podíváte, jak je krásný a šikovný, po mně. (směje se) Mám to těžký, to jo, ale to, ale je to kus mě a já jsem ráda, že tohodle partáka mám. Strašně ho miluju“* Přestože informantka Kateřina nemá svého syna ve své péči, tak i ona se vyjádřila, že svého rozhodnutí nelituje: *„To zas ne, to nelituju. Mělo to tak být a on se tam má dobře, to vím a jsem ráda. A snad ho jednou dostanu zpět, protože je můj a pořád na něj myslím a chci, aby mohl žít tady s náma a bráchama.“* Také informantka Martina je se svým rozhodnutím ztotožněna a na otázku, zda svého rozhodnutí lituje, odpověděla následovně: *„Vůbec. Jako jasně, byla to dost zásadní komplikace našich životů, ale přece toho nebudu litovat. Dalo mi to takový nadhled a pocit, že se dokážu postarat i jako mladá...“*

Všechny informantky shodně odmítají, že by litovaly svého rozhodnutí si dítě ponechat, ale všechny také s odstupem času vidí ve svém životě chyby, které by nyní, již jako dospělé ženy, neopakovaly. O tom, co považuje za svůj životní omyl, se rozpovídala i informantka Jitka:

„Jediné čeho lituji je, s kým mám mou dceru. Kdybych věděla dopředu, nebo aspoň bych trochu uměla v té době odhadnout člověka, vybrala bych si asi jiného otce pro mou dceru.“ a dále doplňuje: *„Stejně jsem přes všechny negativa a přístup státu ráda, že mám dceru a i syna.“* Také in-

formantka Martina bilancuje a povídá o tom, co by teď udělala jinak: „*Co bych udělala jinak? Jako to je zase věc jiná (směje se), to bych s tím asi ještě pár let počkala, kdybych teda mohla udělat něco jinak. (směje se)*“. Informantka Kateřina také pohlíží s odstupem času sebekriticky na své chování: „*Ted' už bych nebyla tak nezodpovědná a postarala bych se. Nedala bych přednost kamarádům, ale zůstala bych se synem, ale to už stejně nezměním...*“ Také informantka cítí nespokojenost s některými svými dřívějšími počiny a říká: „*Kdybych mohla udělat něco jinak, tak teď už určitě vím, že jo. Hlavně bych si dávala pozor a neotěhotněla.... To bych měla teď úplně jiný život....*“

Složitou otázkou je, zda se nezletilá dívka může podílet na kvalitní výchově svého dítěte, zabezpečit mu všechny jeho potřeby a zahrnout ho dostatečným množstvím lásky, když sama je ještě dítětem. O tom, jak vychovává svou dceru, se rozovídala informantka Martina: „*Snažím se s ní učit a rozvíjet ji, protože si myslím, že je moc šikovná. Už dva roky chodí do gymnastiky a moc jí to jde., tak jí v tom hrozně fandím a podporuju ji.*“ Také informantka Sylva promluvila o tom, jaké má představy o výchově svého syna: „*Já hlavně chci, aby byl v životě zodpovědný, ne jako jeho otec. A chci mu dát všechno, co potřebuje, ať je hlavně šťastný. Já se snažím nebýt taková ta přísná matka, chci, ať máme kamarádský vztah, aby se mi nebál třeba později svěřit se vším a aby mě měl rád.*“ Informantce Jitce také záleží na kamarádském stylu výchovy své dcery: „*...svou roli matky jsem přijala dobře a s nadšením, pokud to tak mohu nazvat, ale obavy jsem samozřejmě měla. Snažím se dceru vychovávat a vést k tomu, aby měla nějaké hodnoty, měla chuť se vzdělávat a prostě, ať si můžeme vzájemně důvěřovat. Vztah k dceři jsem měla vždy krásný a doted' máme, jsme sice matka s dcerou, ale také jsme dobré kamarádky, které se baví o všem.*“ Výchova dítěte je velmi náročným úkolem i pro dospělého rodiče, natož pro mladou matku, která musí předčasně přijmout i roli vychovatele a nějakého vzoru a morální hodnoty pro své dítě.

5.6 Kategorie „A co bude dál?“

Kategorie s názvem „A co bude dál“ se věnuje tomu, co by nezletilé matky chtěly ve své budoucnosti dokázat, jaké sny by si chtěly splnit, jak uvažují nad svým dalším životem. Dále se také tato kategorie zabývá tím, jak moc velký význam přisuzují informantky dokončenému vzdělání.

Kategorie s názvem „A co bude dál“ má tři kódy: význam vzdělání, zaměstnání, plány do budoucna

Vzdělání je velmi důležitým faktorem k tomu, získat lepší a kvalifikovanou práci. Důležitým aspektem toho, jakou míru důležitosti člověk vzdělání přikládá, je to, k jakým hodnotám byl vychován svou rodinou. Informantka Petra povídá o svém dosaženém vzdělání: „*Nakonec jsem školu dodělala, ale nebýt mamky a babičky tak jsem absolutně nahraná. To bylo hrozně náročné, spojit tu školu a péči o malého.*“ Také informantka Jitka hovoří o svém dosaženém vzdělání: „*Nejvyšší vzdělání je základní. Po základce jsem sice šla na střední školu, kde jsem se chtěla vyučit na kadeřnici, ale když jsem zjistila, že jsem otěhotněla, školu jsem ukončila. Do porodu jsem nastoupila do práce, kde jsem vykonávala administrativní práci, což mi v mém stavu vyhovovalo.*

„*Uvažovala jsem, že bych se vrátila do školy, ale nakonec jsem od toho upustila a udělala jsem si po nějaké době kurz kuchař-číšník a barman.*“ Informantka Martina považuje vzdělání v životě za velmi důležité a říká: „*S pomocí mojí i manželovi rodiny se mi podařilo odmaturovat na pajdáku, takže vzdělání jsem dokončila. Dodělat školu bylo pro mě prioritou, protože se základkou bych toho asi moc dělat nemohla. Uvažuji, že časem zkusím i přijímačky na vysokou školu. Myslím, že je důležité, aby měl člověk dobré vzdělání.*“ Informantka Kateřina má na důležitost vzdělání odlišný názor a k tomuto tématu říká: „*Já mám jenom základku a přítel taky. Ale nevadí mi to. Ve škole mě to stejně nebavilo, nic mi to nedalo. Si vezte, že i vysokoškoláci mají problémy najít práci, takže to asi nebude asi úplně o tom.*“

Mladé matky s nedokončeným středoškolským vzděláním nebo s nulovou praxí jsou ohroženou skupinou na trhu práce. Nemají pracovní zkušenosti a pracovní návyky, často nemají dostatečné vzdělání a navíc jsou časově omezeny starostí o dítě a podřízeny jeho režimu. O spokojenosti se svým zaměstnáním hovoří i informantka Petra: „*Tak malý chodí půl roku do školky, takže mi mamka našla práci u nich ve školní jídelně. Sice si moc nevydělám, ale aspoň ho stíhám vyzvedávat ze školky a ty peníze nám dvěma stačí.*“ O své současném zaměstnání hovoří i informantka Martina: „*Momentálně pracuji u nás na vesnici v mateřské škole jako učitelka, což mě velmi baví a měla jsem zde i dceru, takže jsem do práce nastoupila už v jejich dvou letech, což nám finančně velmi pomohlo.* Informantka Sylva je nyní na rodičovské dovolené a dodělává si střední školu, ale i ona se na téma zaměstnání rozprávěla: „*Já se těším, až dodělám obchodku a půjdu konečně do práce a budu mít vlastní příjem. Tak to má být, abych mohla malému koupit co je potřeba a nebrat pořád peníze od mamky, to je hrozně ponižující. Doufám, že se mi podaří najít práce někde v kanceláři s dobrou pracovní dobou, abych mohla vyzvedávat malého ze školky.*“ Informantka Jitka také odpověděla na otázku, jaké zaměstnání v současnosti vykonává: „*Momentálně jsem nezaměstnaná, takže jsem na úřadu práce. Snad něco najdu, protože ty peníze jsou potřeba jako*

sůl. Ale tak zatím hledám a občas se mi naskytne nějaká brigáda, tak aspoň tak si trochu přilepšíme, ale žádná sláva to není. Se dvěma dětma se mi hledá práce s vhodnou pracovní dobou špatně. Nejvíc mi časově vyhovují kancelářské práce, ale na to bohužel nemám vzdělání a na tři směny můžu chodit těžko.“

Plány do budoucna mají všechny nezletilé matky, které se různě liší, ale všechny se shodují na tom, že si chtějí v budoucnu zajistit lepší finanční zázemí, protože slovo finance skloňují všechny ve velkém množství odpovědí. Všechny si také přejí lepší budoucnost pro sebe i své děti. Informantka Petra se rozpovídala i o budoucím partnerském vztahu, kterému se i přes zklamání nebrání: *„...jsem pořád hrozně zklamaná, ale časem bych si chtěla někoho najít, ale hlavně musí mít rád malého.“* Také hovoří i o dalších budoucích plánech: *„Vzdělání bych si chtěla doplnit hrozně moc. Můj sen, až bude Filípek větší, je si dodělat maturitu a pak pracovat třeba někde v kanceláři a mít nějakou lepší pozici, dokázat si, že i přesto, že jsem ho měla tak brzo, tak budu máma, za kterou se nemusí stydět. Tohle si přeju, fakt hrozně moc.“* Informantka Kateřina se taky zamyslela na tím, co všechno by si přála, aby se v budoucnu stalo: *„Já si strašně přeju, abychom se nějak dostali z těch finančních problémů a aby si přítel našel konečně práci, protože jinak malého zpátky nikdy nedostanu, jestli budeme pořád žít z ruky do huby. Taky snad půjdu brzo pracovat, ať je to lepší. Já bych chtěla, abych si mohla koupit to, co zrovna potřebuju a nepočítat pořád každou korunu, je to hrozně nepříjemný takhle žít.“* Informantka Martina se také těší a plánuje si budoucnost: *„Já se hrozně těším, až dostavíme dům a nastěhujeme se. To bude úžasné a to soukromí, klid a budeme už jako opravdová rodina a sami. Těším se, až si poprvé uvařím kávu ve svém. A třeba se mi podaří i ta vysoká nebo ještě jedno dítě, ale na to je ještě čas.“* Informantka Jitka se také dotýká tématu budoucnosti, ale spíše v kontextu toho, co by si přálo pro své děti: *„Já často přemýšlím co udělat, aby obě děti byly spokojené a neměly to v životě tak podělané jako já. Tak budu se snažit jim to nepodělat v první řadě já. Jeden táta se nezajímá a druhý mrtvý. Nic moc start do života, tak snad se mi jim tohle všechno jednou podaří vynahradit, aby měly aspoň tu mámu, když už ten živý otec selhává na plné. Přála bych si zlepšit finanční situaci, abych jednou mohla vzít děti třeba na dovolenou k moři, ať si taky ten život trošku užijí.“* Informantka Sylva se také rozhovořila o svých budoucích plánech: *„Já třeba kromě toho, že chci mít lepší finance, tak bych si chtěla najít i nějakého přítele, abych nebyla sama. Já si připadám hrozně, že jsem pořád sama, takový ten partnerský vztah mi chybí. Akorát teď už budu muset pořádně vybírat, protože nikoho, kdo by neměl malého rád, nechci ani omylem. Ale nějaký fešák by se sešel a ještě kdyby měl svoje bydlení a já mohla odejít od mámy a žít jako dospělá holka. (směje se).*

V závěru rozhovoru se některé informantky rozpovídaly o svých dalších plánech a myšlenkových pochodech. Ty, které otec jejich dítěte zklamal, daly průchod emocím a mluvily o pocitech zklamání a o tom, jak musely rychle dospět. Také mluvily o pocitech vyloučení, protože jim občas chybí kamarádi, svoboda a nezávislost. Přesto se všechny dívky shodují, že své děti neskutečně milují a chtějí na svém vztahu s dítětem pracovat.

6 INTERPRETACE DAT

V interpretaci dat si jako první představíme všechny dílčí výzkumné otázky (dále jen DVO), na které jsme získali odpovědi prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s informantkami. K těmto otázkám jsou napsány vyhodnoceny a podrobně popsány výpovědi pěti informantek žijících ve Zlínském, které své první dítě měly před dovršením plnoletosti. Na závěr je zodpovězena i hlavní výzkumná otázka (dále jen HVO), kterou se autorka této bakalářské práce snaží zjistit, jak nezletilé matky ve Zlínském kraji subjektivně vnímají svou životní situaci a své sociální problémy.

DVO 1: S jakými sociálními problémy se nezletilé matky potýkají?

Můžeme konstatovat, že nezletilé matky se potýkají s velkým množstvím sociálních problémů, jaké si ženy, které měly své dítě až v dospělosti, umí těžko představit. Z rozhovorů je patrné, že jedním z nejpalčivějších problémů, které informantky trápí, je nedostatek finančních prostředků. Přestože každá z informantek pochází z trochu jiného sociálního a rodinného prostředí a jejich životní příběhy jsou odlišné, tak finanční nedostatek pocíťovaly či pocíťují v určité míře všechny a to převážně v době těhotenství a po dobu, kdy byly s dítětem doma. Z rozhovorů dále vyplývá, že byly, či ještě jsou, finančně závislé na rodině a pomoci ze strany státu. Kdyby neměly finanční oporu v rodině a ve formě příspěvků ze strany státu, nebyly by schopny dítě materiálně jakkoliv zajistit. Jako finanční pomoc ze strany státu získaly informantky porodné, rodičovský příspěvek, příspěvek na dítě a ve dvou případech i výživné na dítě. Ohledně výživného lze však konstatovat, že bylo vyměřeno v nízkých částkách, které finanční rozpočet mladých matek výrazně nezlepšilo.

Dalším problémem souvisejícím s nedostatek financí je problematika bydlení. Nezletilé matky nemají dostatek finančních prostředků, aby se osamostatnily a mohly si najít vlastní bydlení. Čtyři informantky musely přijmout pomoc a zůstaly v těhotenství a po porodu bydlet u rodičů, kde i doposud tři informantky bydlí. Jedna informantka se po rozchodu s otcem dítěte vrátila na čas k rodičům a nyní žije s novým přítelem a dvěma společnými dětmi v pronajatém bytě. Pouze jedna informantka bydlela samostatně se svým přítelem v jeho bytě, ale jejich vztah během prvního roku po porodu zkrachoval a také se k rodině vrátila. Bydlení nezletilých matek u rodičů svých nebo partnerových koresponduje i s výsledky výzkumu Vaškové (2005), podle kterých zůstalo bydlet u rodičů 75% mladých párů nebo dívek samotných.

Důležitý problém, který nezletilé matky trápí je, že přichází o sociální kontakty s kolektivem vrstevníků a přátel, se kterými se byly zvyklé pravidelně stýkat. Jejich situace jim neumožňuje trávit

s vrstevníky čas, tak jak před otěhotněním a porodem, proto se s vrstevníky a přáteli stýkají mnohem méně a v budoucnu vydrží jen minimum opravdu pevných přátelství.

Velmi nepříjemným problémem, které nezletilé matky špatně snášejí, jsou negativní a odsuzující reakce okolí, se kterými se setkaly všechny informantky. Odsuzování a nerespektující chování má za následek, že dívky začnou pochybovat samy o sobě, o svém rozhodnutí a následkem toho také bývá pošramocené a nízké sebevědomí.

Informantky se také neopomněly vyjádřit k problematice dokončení vzdělání a následného zaměstnání. Mladé matky s nedokončeným nebo čerstvě dokončeným vzděláním, jsou ohroženou skupinou na trhu práce, protože je jednak možno brát jako absolventy, kteří jsou sami o sobě ohroženou skupinou na pracovním trhu a také mají mladé matky problém s pracovní dobou, kterou potřebují mít takovou, aby vyhovovala potřebám dítěte a byla možná skloubit například s vyzvedáváním z mateřské školy.

DVO 2: Jaký vliv na životní situaci nezletilé matky má její původní rodinné prostředí?

Celkově se dá říct, že rodina má na situaci nezletilých matek zásadní vliv a úzce souvisí s jejich vzájemnými vztahy. Rodina totiž představuje pro nezletilou matku hlavní oporu z hlediska ekonomického, bytového i jako velké psychické podpory. Toto je samozřejmě možné pouze tehdy, pokud je toho rodina dívky vůbec schopna. Odpovědi na otázku o svém původním rodinném prostředí se u dívek různě lišily. Tři informantky pocházejí z rozvedených rodin, kdy otec rodinu opustil, nadále s ním nejsou v kontaktu a jejich výchovu převzala pouze matka. Jedna z informantek z této rozvedené rodiny, byla svědkem i příjemcem domácího násilí ze strany svého otce, od kterého její matka utekla v jejích deseti letech k babičce. Také vypověděla, že nemohla matce dlouho odpustit to, že tento krok neudělala dříve. Vašková (2005) ve svém výzkumu uvádí, že rozvod rodičů zažila každá druhá dívka ze sledovaného souboru a tyto dívky mají také častěji zkušenost s domácím násilím ze strany otce, které je většinou důvodem k rozvodu manželství.

Dvě informantky pocházejí z úplné rodiny, ale i zde se jejich rodinná situace podstatně liší. Pouze rodina jedné z nich je úplná a rodiče spolu žijí až do současnosti. Právě této informantce jako jediné vydržel až doposud vztah s otcem dítěte a vstoupili do manželství. Rodina druhé informantky by se dala nazvat jako problémová, protože rodiče jsou závislí na alkoholu, otec byl ve výkonu trestu a rodina byla pod dozorem sociálních pracovníků.

U všech dotazovaných měl vztah s původní rodinou významný vliv na situaci během těhotenství a po porodu. Informantky uváděly, že bylo velmi složité přijmout roli matky, protože dítě jim změnilo radikálně život a samy bez rodiny by to nezvládly. Čtyři informantky vypověděly, že jim velmi pomohly jejich matky, které je i přes určité výhrady, během těhotenství velmi podporovaly

a poskytovaly jim všechny potřebné rady a informace okolo těhotenství a péče dítě. Také po porodu se jejich matky podílely na péči o dítě a pomoci s jeho hlídáním, aby dívky mohly navštěvovat nadále školu nebo si odpočinout. U informantky pocházející z problémové rodiny, figurovala jako opora a pomoc s péčí o dítě matka jejího tehdejšího přítele, otce dítěte. Právě v tomto případě posléze zde informantka své dítě zanechala a vrátila se ke svým rodičům. Sama vypověděla, že svou rodičovskou roli nezvládla.

DVO 3: Využily nezletilé matky nějakou konkrétní formu pomoci ve Zlínském kraji?

Všechny informantky nějakou formu pomoci potřebovaly a využily a to, ve formě pomoci od rodiny či institucí. Pokud ale přemýšlely nad konkrétní formou pomoci ve Zlínském kraji, která se věnuje přímo nezletilým matkám, tak s žádnou takovou se nesetkaly, ani ji nenašly. Informantky se setkaly s pomocí lékařů, porodních asistentek, pracovníků z úřadu sociálně právní ochrany dětí nebo pracovníků na úřadech, kde řešily různé finanční příspěvky. Tyto formy pomoci jsou však poskytovány v rámci celé České republiky a nejsou specifické pouze pro Zlínský kraj.

Přestože tedy na tuto otázku nepřišla žádná konkrétní odpověď, bylo zajímavé zjistit nápady na pomoc, kterou by informantky uvítaly, ale nenašly ji. Zajímavou myšlenku vyslovila informantka Martina, které rodiče zaplatili porodní asistentku, ke které docházela v době těhotenství a následně jí poskytla péči u porodu i po něm. Informantka Martina uvedla, že se této pomoci moc cenila a pomohla jí částečně překonat strach z porodu. Svou myšlenku rozšířila tak, že by nebylo špatné, kdyby tato forma pomoci byla nezletilým těhotným dívkám poskytována bezplatně, aby ji mohly využít všechny, a ne je ty, kterým to dovolí finanční situace. Informantka Petra přišla se zajímavou myšlenkou toho, že jelikož jí chyběl kontakt s někým, kdo její situaci rozumí, tak by uvítala třeba nějaké centrum přímo pro ženy, které měly své dítě jako nezletilé a mohly se zde setkávat, vyměňovat si rady a povídat si o svých pocitech a zážitcích. Se zajímavým nápadem přišla i informantka Jitka, která byla velmi zklamaná z chování a přístupu k ní ze strany pracovníků na úřadech, kde řešila svůj problém. V první řadě by si přála, aby se pracovníci naučili citlivěji přistupovat k dívkám, které se v této situaci ocitnou a také by uvítala specializovanou poradnu, která by se nacházela přímo na některém úřadě a kde by celistvě a srozumitelně dívkám vysvětlili, na co vše mají nárok a jaká mají práva.

DVO 4: Jaké představy mají nezletilé matky o svém budoucím životě?

Všechny informantky odpověděly a rozpovídaly se o svých představách do budoucna. Jediná informantka, která ještě studuje, vyslovila tužbu si vzdělání dokončit, aby měla v budoucnu vyšší šanci na nalezení takového zaměstnání, které jí zajistí dobrý výdělek, díky kterému se dostane

z finančních problémů a zajistí lepší budoucnost sobě i dítěti. Informantka, která má dokončené učiliště, si moc přeje dodělat si středoškolské vzdělání s maturitou, aby si mohla najít lepší zaměstnání a její syn na ni byl hrdý. Informantka Martina má již maturitu dodělanou, ale také si přeje ve studiu pokračovat dál a pokusit se vystudovat vysokou školu, protože považuje vzdělání za důležité. Dvě informantky mají dokončené pouze základní vzdělání, z toho jedna na praktické škole, ale ani jedna z nich nemá v plánu si vzdělání v blízké budoucnosti doplnit. Informantky hovořily i o jiných plánech do budoucna než vzdělání. Dvě z informantek žijící bez partnera se vyjádřily, že by v budoucnosti rády partnera našly, protože je samota tíží. Obě shodně zdůrazňují, že hlavní podmínkou je jeho kladný vztah k jejich dítěti. Jediná informantka, která nemá své dítě v péči, si v budoucnu přeje zlepšení finanční situace, najít si zaměstnání a získat své dítě zpět do své péče. Ačkoliv mají informantky rozdílné představy o budoucím životě, všechny jejich představy míří k tomu, že chtějí lepší budoucnost pro své dítě.

DVO 5: Jakou roli a podíl na výchově dítěte má jeho otec?

Všechny informantky v době svého otěhotnění otce znaly a nejednalo se o jednorázový styk s náhodným mužem. Pouze jedna z informantek otěhotněla již po zhruba měsíční známosti, ale ostatní informantky se s otci dětí znaly déle a byly v partnerském vztahu. Tyto informace korespondují s výsledky výzkumu Chrenkové (2010), v němž všechny informantky ze zkoumaného vzorku, znaly své partnery delší dobu. Jedná-li se o projevený zájem o dítě a přijetí otcovské role, tak ho projevuje pouze partner jedné z informantek. Jejich vztah vydržel doposud a nyní jsou manželé. Dvě informantky ukončily vztah s partnerem již během těhotenství a ani jeden z otců nejví o dítě žádný zájem a ani nejsou s bývalou partnerkou v kontaktu. Z těchto dvou informantek uvedla otce do rodného listu pouze jedna a jeho otcovská role stojí pouze na placení výživného, jiný zájem o dítě neprojevil.

U jedné z informantek se vztah rozpadl v prvním roce po porodu a od té doby otec zájem o dítě neprojevoval ani neplatil výživné, které platí až poslední dva roky. V současné době je zbaven rodičovských práv. Poslední z informantek se vztah s partnerem rozpadl půl roku po porodu, nemá své dítě u sebe, protože ho má v péči babička, matka otce. Dle jejích slov otec o dítě zájem nemá a na výchově se podílí pouze jeho matka. Naše výsledky korespondují i s výsledky výzkumu Vaškové (2005), ze kterého vyplývá, že většina otců po rozpadu vztahu s partnerkou, přestane projevovat i zájem dítě.

HVO: Jak nezletilé matky ve Zlínském kraji subjektivně vnímají svou životní situaci a své sociální problémy?

Nezletilé matky se bezesporu nacházejí v nelehké životní situaci, která má dopad na jejich život v mnoha ohledech. Jako jeden z největších problémů vnímají vyrovnání se s touto situací, přípravu na roli matky a vyrovnání se s negativními reakcemi okolí. Všechny informantky shodně potvrdily, že bylo pro něj velmi náročné vyrovnat se a pochopit situace poté, co se dozvěděly, že jsou těhotné. Měly strach to oznámit partnerovi a rodičům, protože se velmi bály jejich reakce. Všechny měly strach z toho, co je čeká, nevěděly, co mají dělat, kam jít a co je potřeba zajistit. Také se velmi bály bolesti při porodu a samotné péče o dítě, protože měly strach z toho, že se nezvládnou o své dítě správně postarat.

Velmi těžce také nesly negativní a odsuzující reakce okolí, protože se nejednou setkávaly s nepřiměřenými komentáři a necitlivým jednáním převážně ze strany cizích lidí nebo pracovníků různých institucí. Těžce také nesly prvotní negativní reakce rodičů a některé se musely smířovat i s rozpadem partnerského vztahu. S ohledem na partnerské vztahy informantky vypověděly, že pro ně bylo velmi náročné vyrovnat se s tím, pokud otec nechtěl uznat své otcovství a obvinil je z nevěry.

Velmi špatně také vnímaly postupné odcizování se vrstevnickému kolektivu, protože se jejich preference začaly odlišovat. Jejich spolužáci a kamarádi se s nimi stýkali mnohem méně nebo vůbec, protože se dívky již nemohly zúčastňovat společných aktivit jako doposud. Také ze strany vrstevníků cítily averzi, odsuzování a pomluvy. Všechny informantky se také cítily osamocené, protože přišly o sociální kontakt se svými vrstevníky, ale v jejich situaci velmi toužili mít někoho, kdo jim bude rozumět a budou se mu moci svěřit.

Informantky také špatně vnímaly svou finanční situaci, protože příspěvky od státu pokryly jen ty nejzákladnější potřeby a musely se spoléhat na finanční pomoc ze strany rodiny. Na výživné ze strany otců se také podle dívek nedalo spolehnout, protože jeden ze dvou otců, kterým bylo soudem určeno platit výživné, neplatil první roky vůbec, druhý platil jen 1000,- Kč, což bylo dle slov informantky velmi málo. Všechny oslovené také přemýšlí nad tím, jak svou finanční situaci zlepšit. Informantky, které ještě studují, jsou nezaměstnané nebo jsou ještě na rodičovské dovolené, vidí možnost zlepšení situace vyhledáním dobrého zaměstnání. Dvě informantky, které již pracují, uvažují o zvýšení si vzdělání, aby našly lépe placenou práci.

Naopak na téma společného bydlení s rodinou vypověděly, že ho nevnímají až tak negativně. Jako důvod uvádějí, že mají menší náklady na bydlení a také mají při sobě neustále někoho, kdo jim je

schopný pomoci s péčí o dítě, poradit jim a vyslechnout je. Většina informantek vypovědělo, že mají největší oporu ve své matce, se kterou mají velmi dobré vztahy a bez ní by se s nastalou situací nevyrovnaly a nezvládly ji. Všechny informantky také uvedly, že se jim ve Zlínském kraji žije dobře a myslí si, že stejné problémy by pocítovaly, i kdyby bydlely kdekoliv jinde v rámci České republiky. Pouze jedna informantka zauvažovala nad tím, že pokud by bydlela například v hlavním městě, tak by byla skryta ve větší anonymitě.

6.1 Shrnutí výzkumu

Matky, které měly své dítě ještě jako nezletilé, nemají lehkou situaci a stojí před obrovskými životními změnami. Informantky uváděly mnoho problémů, se kterými se potýkaly v době těhotenství a po porodu, ale hovořily také o problémech, které mají i v současné době, ačkoliv jsou již plnoleté a děti již nejsou v kojeneckém věku. Všechny si prošly velkými změnami a musely od základu překopat své životní plány. Jejich představy o životě a mateřství byly různé a bylo pro ně těžké se s novou situací vyrovnat, proto byly velmi vděčné za jakoukoliv pomoc.

Všechny informantky hovořily o velmi podobných problémech a situacích, které v době těhotenství a po něm prožily. Nejčastěji hovořily o své finanční situaci, kterou označovaly jako neuspokojivou. Peníze, které dostávaly od státu, pokryly pouze nejnnutnější výdaje na dítě a matku. Finance na všechno ostatní jim poskytovala rodina. U rodiny své či partnerovi bydlely od počátku těhotenství čtyři informantky. Toto soužití však neoznačily jako vyloženě negativní, protože si byly vědomy, že by na samostatné bydlení neměly dostatek financí a také velmi ocenily pomoc s péčí o dítě i psychickou podporu. Pouze jedna informantka bydlela v době těhotenství a několik měsíců po porodu se svým partnerem. Jejich vztah však zkrachoval z důvodu chování partnera i nedostatku financí. Tato informantka se pak také vrátila bydlet ke své rodině.

Dále bylo zjištěno, že informantky se potýkaly i s nepřijetím a odsuzováním okolí. Shodně uváděly, že všechny se setkaly s nějakou formou nevhodného jednání a komentování, z důvodu jejich gravidity v nedospělém věku. Tuto zkušenost zaznamenaly od svého okolí, vrstevníků, zdravotnického personálu nebo státních úředníků.

Všechny informantky také shodně uváděly, že v současné době již nemají přátele z řad svých bývalých spolužáků, protože je buď odsoudili, nebo se postupně přestali společně stýkat z důvodu nemožnosti provozování původních společných aktivit a jiných životních priorit.

Zjištěno také bylo, že pouze rodina jedné informantky je stabilní a otec s matkou spolu žijí po celou dobu v poklidném manželství. Informantka Kateřina pochází také z úplné rodiny, ale její rodi-

na je problémová. Rodiče jsou alkoholici a otec byl jednou ve výkonu trestu. Této informantce v období těhotenství a po porodu pomáhala matka jejího partnera. Tři informantky pocházejí z rozvedených rodin a jedna z nich zažila fyzické násilí ze strany otce, které směřoval na její matku i na ni. Ani jedna z informantek, pocházejících z rozvedené rodiny, se s otcem nestýká. Většina informantek má velmi kladné vztahy s jejich matkami, protože je považují za hlavní osoby, které jim v jejich situaci poskytly největší pomoc. Matky jim pomáhaly finančně, poskytly bydlení, pomáhaly s péčí o dítě, radily jim a podporovaly je po celou dobu těhotenství i po něm.

Dále bylo zjištěno, že všechny informantky se shodují na tom, že svého rozhodnutí dítě si ponechat nelitují. Vyjádřily ale, že doba těhotenství a následná péče o dítě pro ně byla náročnou zkouškou. Uvádějí, že nyní z pohledu dospělých žen, by již některá svá rozhodnutí neopakovaly a byly by zodpovědnější zejména používání antikoncepčních prostředků a čtyři informantky by si rozhodně za otce svých dětí nevybraly původního partnera. Všechny také mají nějaké cíle do budoucna, jejichž společným jmenovatelem je zlepšení své socioekonomické situace.

Zjištěno také bylo, že čtyři informantky již nejsou v partnerském vztahu s otcem svého dítěte a ten o dítě nejeví žádný zájem. Z těchto čtyř informantek platí pravidelně výživné na dítě pouze jeden z otců, informantce Jitce otec dlouhodobě výživné neplatil, začal až od roku 2017 a je v současnosti zbaven i rodičovských práv. Informantka Sylva neunesla reakci svého partnera na její těhotenství, a proto ho do rodného listu ani neuvedla. Informantka Kateřina nemá své dítě u sebe a stará se o něj jeho babička, matka otce. Této informantce bylo soudem určeno platit výživné, ale z ekonomických důvodů ho není schopna platit, protože má další dvě děti, je na rodičovské dovolené a její nový partner je nezaměstnaný. Pouze jedna informantka z Martina zůstala po celou dobu s otcem svého dítěte a nyní jsou manželé. Otec se dítěti dle jejích slov věnuje a považuje jejich soužití za harmonické.

Zjišťovali jsme také, jestli informantky využily nějakou konkrétní formu pomoci přímo ve Zlínském kraji. Ani jedna z informantek však o žádné takové službě nevěděla a ani ji nenalezla. Vnesly však do této problematiky zajímavé nápady a myšlenky, když odpovídaly na to, jaké formy pomoci by jim jejich situaci ulehčily.

7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Z teoretické části bakalářské práce je zřejmé, že adolescence je období mnoha změn a cílem tohoto období je nalezení vlastní identity. Mateřství v tomto věku je obrovský zásah do života nejen dívky a jejího partnera, ale tato situace zasáhne celou rodinu, přátele i okolí. Gravidita v nezralém věku je považována za rizikovou ze zdravotního i psychického hlediska. Nezletilé těhotné dívky proto potřebují specifický a citlivý přístup ze všech stran.

Velkou úlohu v této situaci hraje rodina, protože pomoc rodiny je nejlepší možností, jak dívce poskytnout pocit jistoty a přesvědčení, že tuto situaci dokáže zvládnout. Pokud dívka pochází z rodiny, která je pomoc schopna poskytnout je to jednoznačně nejlepší řešení celé této situace. Ačkoliv rodiče často na prvotní informaci i dívčině graviditě reagují v afektu a přehnaně, je dobré po uklidnění emocí respektovat názor dívky a v jejím rozhodnutí si dítě ponechat ji podpořit.

V České republice není nezletilá gravidita vnímána jako celospolečenský problém, protože v posledních letech se narodí nezletilým matkám průměrně tisíc dětí ročně. O problematice nezletilé gravidity a mateřství není v České republice k dispozici žádná, veřejně dostupná, obsáhlejší publikace, zaměřená pouze na tuto problematiku. Více literatury na toto téma lze dohledat od zahraničních autorů, zejména z Anglie a Německa, protože v těchto zemích je nezletilá gravidita o poznání větší problém, než zde.

Výsledky šetření by mohly být přínosné pro další zkoumání a zjišťování možností, které by nezletilým matkám mohly jejich situaci usnadnit. Šetření také může být přínosné pro ostatní dospívající dívky nacházející se v podobné situaci, ale také pro všechny ostatní dospívající, kteří by díky tomu mohli tuto problematiku lépe pochopit, vyvarovat se pak některých chyb a přemýšlet nad zodpovědnějším přístupem k sexuálnímu životu a výběru partnerů. Výsledky výzkumného šetření také přinesly zajímavé myšlenky, které informantky prezentovaly. Informantky se vyjadřovaly na téma, jakou pomoc by ve své situaci uvítaly, ale nenašly ji. Vnesly tím do problematiky nový rozměr a svůj subjektivní pohled, který by mohl být v budoucnu přínosem. Zajímavou myšlenkou je poskytnutí péče porodní asistentky, která dívku provede celým těhotenstvím a porodem, citlivě ji vysvětlí všechny informace kolem porodu a pomůže jí se alespoň částečně zbavit strachu. Nezletilé matky často pociťují samotu, protože nemají kolem sebe nikoho, kdo podobnou situaci zažil a lépe by je pochopil a poradil. Z šetření vznikla myšlenka, že by dívkám pomohla existence nějakého skupiny, kde by se tyto matky mohly setkávat a předávat si rady, zkušenosti a vzájemně se podporovat. Šetření by také mohlo pomoci pracovníkům i veřejnosti, kteří s nezletilými matkami přijdou do styku, přistupovat k nim citlivěji a bez předsudků.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala životní situací a sociálními problémy nezletilých matek žijících ve Zlínském kraji s důrazem na jejich subjektivní pohled. Zkoumaná problematika byla zvolena na základě absence informací v odborné literatuře, jelikož nezletilé mateřství a gravidita nejsou v České republice celospolečenským problémem a autoři se tomuto tématu věnují spíše okrajově.

Teoretická část bakalářské práce vymezila základní pojmy, jako jsou adolescence, promiskuita, rizikové sexuální chování, nezralá sexualita a mateřství a také definovala sociální problémy, které mohou nezletilé matky ohrozit. První kapitola se věnuje období adolescence v historickém kontextu, charakteristice tohoto a vývoji jedince v tomto období. Druhá kapitola teoretické části vymezuje sexuální motivy, možná rizika nezralé sexuality a jejich následky, definuje pojem promiskuita a také se zabývá tím, odkud čerpají adolescenti vědomosti o sexualitě. Třetí kapitola bakalářské práce se zaměřovala na těhotenství a mateřství nezletilých dívek. V této kapitole byly definovány možnosti řešení nezletilé gravidity, specifika těhotenství nezletilých dívek a také situací, kdy je nezletilá matka umístěna v ústavní péči. Třetí kapitola dále vymezovala sociální zázemí nezletilé matky a popisovala její rodinné a ekonomické zázemí. Dále se tato kapitola zabývala vztahy s partnery, kteří jsou otci jejich dětí a vrstevnickými vztahy, které jsou pro adolescenty velmi důležité.

Empirická část bakalářské práce se věnovala životní situaci a sociálním problémům nezletilých matek ve Zlínském kraji. Cílem bylo zjistit, jak nezletilé matky vnímají tyto problémy ze svého subjektivního hlediska. Pro výzkumné šetření byl zvolen kvalitativní přístup a pro sběr dat byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumný soubor byl tvořen skupinou pěti žen, které své první dítě měly před dosažením plnoletosti a žijí ve Zlínském kraji. Věkové rozpětí výzkumného souboru bylo od osmnácti do dvaceti pěti let.

Těhotenství a mateřství nezletilých není ve Zlínském kraji velmi častým problémem, navíc Zlínský kraj je v porodnosti nezletilých jeden z nejnižších. Přesto i zde žijí ženy, které své dítě měly ještě jako nezletilé. Tyto ženy čelí mnohým problémům a nesou důsledky svého dřívějšího rozhodnutí. Informantky se ve svých výpovědích shodly, že je velmi trápí jejich finanční situace a chtějí se v budoucnu pracovat na tom, aby ji zlepšily. Velmi špatně všechny informantky snášely odsuzování a negativní reakce okolí na jejich situaci. S nevhodným a necitlivým jednáním, se podle jejich výpovědí, setkaly v různých formách všechny. Nezletilé mateřství a gravidita má také významný vliv na vrstevnické vztahy, které jsou často narušeny z důvodu odsouzení dívky kolektivem nebo přetrhání vazeb z důvodu změny priorit. Situace nezletilých matek nezasáhne pouze jejich život,

ale také ovlivní fungování celé jejich rodiny, které jim v této situaci musí být velkou oporou. Opору v rodině zmiňovaly všechny informantky a vyjádřily se, že bez rodinné pomoci by svou situaci v žádném případě nezvládly.

Na základě teoretických poznatků i výzkumného šetření je zřejmé, že svou situaci vnímá každá dívka trochu jinak, protože jejich životní příběhy jsou odlišné. Přesto se však v dosti věcech shodují a svého rozhodnutí si dítě ponechat nelitují. Na základě výzkumného šetření vyplynuly ze strany informantek zajímavé nápady a návrhy na pomoc a podporu, které nenašly, ale myslí si, že by jim v jejich situaci pomohly.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKER, Philip, GUTHRIE, Kate, HUTCHINSON, Cindy, ROSLYN, Kane a WELLINGS, Kaye. *Teenage Pregnancy and Reproductive Health*. London: 2007, Royal College of Obstetricians and Gynaecologists. ISBN 978-1-904752-38-7.
- [2] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.
- [3] HORT, Vladimír, HRDLIČKA, Michal, KOCOURKOVÁ Jana, MALÁ, Eva a kol. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-404-5.
- [4] CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6.
- [5] KABÍČEK, Pavel, CSÉMY, Ladislav, HAMANOVÁ, Jana a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4.
- [6] KUZNÍKOVÁ, Iva a kol. *Sociální práce ve zdravotnictví*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3676-1.
- [7] MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-17178-747-7.
- [8] MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-05-09.
- [9] NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika, BLATNÝ, Marek, HRDLIČKA, Michal a JELÍNEK, Martin. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.
- [10] NOVOTNÁ, Lenka, HŘÍCHOVÁ, Miloslava a MIŇHOVÁ, Jana. *Vývojová psychologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012. ISBN: 978-80-261-0115-4.
- [11] PONDĚLÍČKOVÁ MAŠLOVÁ, Jaroslava. *Nezralá sexualita*. Praha: Avicenum, Zdravotnické nakladatelství, 1990. ISBN 80-201-0008-3.
- [12] PŠENIČKA, Oldřich. *Sexuální výchova v rodině*. Hradec Králové: Hnutí rodina, 1994. ISBN 80-901524-1-4.
- [13] ROLLAND, Romain. *Nesmrtelné stránky J. J. Rousseaua*. 2. vydání. Praha: František Borový, 1948.
- [14] ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2. vydání. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

- [15] SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.
- [16] ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, Jitka, BINAROVÁ, Ivana, HOLÁSKOVÁ, Kamila, PETROVÁ, Alena, PLEVOVÁ, Irena a PUGNEROVÁ, Michaela. *Přehled vývojové psychologie*. Dotisk 2. Olomouc: UP, 2005. ISBN 80-244-0629-2.
- [17] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- [18] THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- [19] ÚZIS ČR. *Rodička a novorozenec 2014 – 2015*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2017. ISBN: 978-80-7472-160-1.
- [20] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- [21] WEISS, Petr a ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuální chování v ČR - situace a trendy*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-558-X.

Seznam použitých internetových zdrojů

- [22] FUKSOVÁ, Jana. Po konci kojeneckých ústavů si nechtěné děti berou pěstouni i z porodnice. In: *iDnes.cz*. [online]. 27.7.2018 [cit. 2019-02-27] Dostupné z: https://www.idnes.cz/zlin/zpravy/novorozenci-porodnice-nemocnice-odlozene-deti-pestouni-zlinsky-kraj.A180721_415938_zlin-zpravy_ras
- [23] CHRENKOVÁ, Monika. Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice. [online]. 2010 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1416932446.pdf>
- [24] *Klub svobodných matek. Rodičovský příspěvek* [online]. 2018 [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: <https://klusvobodnychmatek.cz/rodicovsky-prispevek/>
- [25] *Ministerstvo zdravotnictví České republiky. Metodická opatření - Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku*. In: *Věstník MZČR*. 2005, částka 5. ISSN 1211-0868. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/vestnik_3577_1771_11.html

[26] WEISS, Petr, ZVĚŘINA, Jaroslav, 2009. Sexuální chování české populace. *Urologie pro praxi* [online]. 10(3) [cit. 2019-02-16]. ISSN 1803-5299. Dostupné z: <https://www.urologiepropraxi.cz/pdfs/uro/2009/03/02.pdf>

[27] VAŠKOVÁ, Renáta, 2005. Bariéry a předpoklady vzniku nové rodiny jako samostatné jednotky u náctiletých matek. *Demografie* [online]. 47(4) [cit. 2019-03-01]. ISSN 0011-8265. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20563523/180305q4.pdf>

[28] *Ombudsman - veřejný ochránce práva: Rodičovství, mateřství* [online]. 2019 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://deti.ochrance.cz/rodicovsky-prispevek/>

[29] *Ministerstvo zdravotnictví České republiky. Metodická opatření - Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku.* In: *Věstník MZČR*. 2005, částka 5. ISSN 1211-0868. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/dokumenty/vestnik_3577_1771_11.html

Seznam použitých zákonů

[30] ČESKO. *Zákon č. 66 ze dne 3. 11. 1986 Česká národní rada, v platném znění.* In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1986, částka 22 [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=%2066/1986%20&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

[31] ČESKO. *Zákon č. 89 ze dne 22. 3. 2012 Občanský zákoník, v platném znění.* In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2012, částka 33 [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=89/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

[32] ČESKO. *Zákon č. 109 ze dne 29. 3. 2009 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.* In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2009, částka 48 [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=109/2002&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

[33] ČESKO. *Zákon č. 117 ze dne 14. 7. 1995 o státní sociální podpoře.* In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1995, částka 31 [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=117/1995&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod. a podobně

atd. a tak dále

DVO dílčí výzkumná otázka

HVO hlavní výzkumná otázka

MZČR Ministerstvo zdravotnictví české republiky

např. například

ÚZIS Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Porodnost nezletilých dívek dle jednotlivých krajů České republiky za roky 2014 a 2015.....	21
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1: Výpověď informantky Jitky

PŘÍLOHA P I: VÝPOVĚĎ INFORMANTKY JITKY

Povězte mi prosím něco o sobě, kolik je Vám let, jak staré máte dítě/děti a další informace, které byste mi o sobě chtěla povědět?

Jmenuji Jitka, je mi 25 let a pocházím od Uherského Brodu, nyní žiji kousek od Zlína. Mám 2 děti, každé s jiným otcem. Dcera se narodila, když mi bylo 16 let a syn před čtyřmi lety. V roce 2014 jsem se vdala za dlouholetého kamaráda z dětství, ale bohužel loni v létě jsem se stala vdovou. Chtěla jsem začít od začátku, tak sem prodala byt po manželovi a odstěhovali jsme se blíž ke Zlínu. Momentálně jsem nezaměstnaná, takže jsem na úřadu práce..

Můžete mi povědět, jak jste se s otcem dítěte seznámili?

S otcem mé dcery mě seznámila má spolužačka, která je vlastně jeho nevlastní sestra. V té době jsem byla ještě na základní škole. On tehdy pracoval jako svářeč a byl o 9 let starší. Ze začátku jsem to nebrala až tak vážně, ale jeho vyřídilka a chování mě nakonec přesvědčilo, že jsem s ním začala mít vážný vztah. Po narození dcery, jsem bydlela s ním, ale po roce jsme se rozešli a důvod byl, že mu byli přednější kamarádi a nebyly finance.

Jaký je v současné době mezi Vámi a otcem dítěte vztah? Jak otec dítěte přistupuje k plnění rodičovských povinností?

Po rozchodu otec pomalu o dceru přestal jevit zájem, ať už finanční nebo citový. Nyní je náš vztah na bodu mrazu. Nedokážu se s ním domluvit na ničem, protože do našeho rodičovského vztahu se plete jeho nová přítelkyně.

Výživné otec platí řádně teprve od roku 2017. Do té doby neplatil buď vůbec, nebo sem tam poslal stovku, asi aby byla vidět nějaká snaha nebo co. K rodičovství otec nepřistupuje dobře, je zbaven rodičovských práv a to z důvodu svého chování a také z důvodu, kdybych musela rozhodnout o něčem, abych ho nemusela shánět. Vydírá finančně a klade si podmínky. Cokoliv navrhu, hned hlásí své přítelkyni a od ní okamžitě dostanu zpětnou vazbu typu, jestli jsem normální nebo co si to dovoluji.

Jaké nejvyšší vzdělání jste dosáhla? Studujete, pracujete nebo si přejete v budoucnu vzdělání doplnit?

Nejvyšší vzdělání je základní. Po základce jsem sice šla na střední školu, kde jsem se chtěla vyučit na kadeřnici, ale když jsem zjistila, že jsem otěhotněla, školu jsem ukončila. Do

porodu jsem nastoupila do práce, kde jsem vykonávala administrativní práci, což mi v mém stavu vyhovovalo.

Uvažovala jsem, že bych se vrátila do školy, ale nakonec jsem od toho upustila a udělala jsem si po nějaké době kurz kuchař-číšník a barman.

Můžete mi popsat průběh Vašeho těhotenství?

Těhotenství bylo rizikové, aspoň tak to brala moje doktorka na gynekologii, vzhledem k mému věku. Ale jinak to bylo klasické těhotenství, sem tam nevolnosti, hodně zvláštní chutě. Ale jinak vše probíhalo dobře a porod byl normální cestou.

Když jsem zjistila, že jsem těhotná, napřed jsem tomu nemohla uvěřit, ale po pár dnech jsem byla šťastná, a začala se těšit. Uvědomovala jsem si, že bude ze mě mladičká maminka, jak se říká, dítě bude mít dítě. Ale chtěla jsem to. Když jsem to řekla otci dítěte, byl nadšený a už přemýšlel o naší budoucnosti, kde budeme žít atd. Nejhorší, ale bylo jak to říci mé matce. Můj bratr to věděl jako druhý a pomohl mi jí to oznámit. Přijal to dobře. Moje máma napřed zuřila a oznámila mi, že musím jít na potrat, ale já si stála za svým rozhodnutím dítě porodit a starat se o něho. Byla samozřejmě našťvaná i na otce dítěte a nechtěla ho vidět. Ale nakonec se s tím smířila a byla mi velikánskou oporou v těhotenství a byla také u porodu, protože partner tam být nechtěl a nechtěl mi být oporou. Hodně mi pomohla, ale přece jenom jsem měla velké obavy z porodu, protože se hrozně moc bojím bolesti a taky pak z toho všeho co bude potom. Neuměla jsem si to vůbec představit. No, a jeho rodina sice moc nadšená taky nebyla, hlavně ze začátku, ale pak to přijali dobře.

Jak vzpomínáte na Vaše dětství, vztahy s rodiči a jejich výchovu? Pomáhá Vám rodina s výchovou a péčí o Vaše dítě?

Mé dětství bylo normální, vyrůstala jsem v úplné rodině, do doby než od nás odešel můj otec, to mi bylo asi 5 let. Pak sem zůstala jen s mamkou a mým bratrem. Ale nějak mi to nevadilo. Měla jsem ještě babičku a dědu z mamčiny strany. Takže prázdniny u nich byli úžasné. Bratr si se mnou hrál a pomáhal mi s učením. Vlastně mi nic nechybělo. Naše vztahy byli vždy dobré, sem tam jsem třeba byla našťvaná na mamku, že mi něco zakázala, ale které dítě nebylo. Její výchova z dnešního pohledu byla výborná

Má máma mi pomáhala od začátku těhotenství a pomáhá do teď jak s hlídáním mého druhého dítěte, tak i finančně, bez ní bych na tom byla hůř.

Jaká je Vaše současná bytová situace? Jaké máte náklady na bydlení?

Nyní bydlím v rodinném domě, který máme v osobním vlastnictví. Má dvě bytové jednotky. V té větší, čtyřpokojové, bydlím já s dětmi a s mou mamkou. Ve druhé, jednopokojové, bydlí můj bratr. Celkové náklady na bydlení mám - voda a elektřina na měsíc činí celkově 6 480,- Kč, v zimě topíme elektrickým topením a přitápíme krbem, což jsou náklady na brikety a ty činí pro 2 bytové jednotky asi cca 10 000,- Kč za zimu. Co se týká vaření, v mé části používám velkou plynovou bombu napojenou na sporák, která vydrží tak v průměru 3 měsíce a cena je 450,-. což je 1 800,- za rok. Dále platíme internet s televizí, a částka na měsíc činí 200,- Kč ale jen pro jednu bytovou jednotku. Takže pokud nebudu počítat topení a plynovou bombu, jsou náklady na měsíc 10 880,- Kč.

Jak se Vám daří vycházet s financemi? Využíváte nějaké dávky státní sociální podpory nebo pomoci?

Přála bych si, aby má finanční situace byla lepší. Ale nějak se mi nedaří. Když je práce je to trochu lepší, ale je tam to ale. Beru 8 521,- Kč vdovského důchodu a výživné na dceru 1 300,- měsíčně. Na syna mám sirotčí důchod. K tomu mám bohužel exekuci, takže když pracuji, strhávají mi 2/3 z platu, ale kdo jí dneska nemá, nebo hypotéku. Takže přežít se dá, ale na žádné rezervy to není. Na sociální dávky nemám nárok, protože úřad posuzuje všechny v domácnosti - bratr, mamka. Ti si přitom hospodaří sami a mají své finanční závazky, ale to nikoho nezajímá - podle úřadu jsme povinni se navzájem živit. Prozatím zaměstnaná nejsem, ale snad se to brzo obrátí.

Jak se Vám ve Zlínském kraji žije? Myslíte, že jinde, by se Vám jako nezletilé matce žilo lépe?

V době kdy jsem porodila dceru, jsem měla problémy s dávkami. Nebyla jsem plnoletá, proto moje máma si musela vzít moji dceru tzv. na sebe. Úřady nám nepomáhaly, jen nás stresovaly. Máma měla nárok pouze na výživné od otce dcery a na přídavek na dítě. Což v té době činilo dohromady kolem 1 800,- Kč. Já jsem si proto musela sehnat práci, aby bylo více peněz. U žádné státní nebo nestátní organizace jsme s žádostí o radu či pomoc neuspěly. Nikoho to nezajímalo, podotýkám v té době. Ve Zlínském kraji není a nebylo špatně, jen někteří lidé se na mě dívali skrz prsty. To víte, mladá matka bez otce dítěte, mysleli si to nejhorší. Myslím, že je úplně jedno, v které části České republiky bych žila, je to všude úplně stejné, když uvidí nezletilou matku.

Jaké máte v současnosti vztahy s Vašimi vrstevníky a kamarády, které jste měla před otěhotněním?

Když se mí kamarádi dozvěděli, že jsem otěhotněla, byla jsem pro ně vzduch, černá ovce třídy. Říkali mi, že jsem blázen, že budu mít dítě. Nebavili se semnou a nikdy jsme neobnovili vztahy. Našla jsem si jiné kamarády a ti mou minulost berou v pohodě.

Když se vrátíte zpětně k období Vašeho těhotenství a porodu, udělala byste něco jinak (litujete toho)?

Moje máma mi vše vysvětlila před porodem. Co musím dělat i jak, takže jsem vlastně byla připravená na roli matky, a po porodu jsem neměla problém dceru přebalit, vykoupat, nakrmit, obléci... Starala jsem se, jak nejlíp jsem mohla a měla jsem u sebe mou mamku, která byla vždy připravena mi pomoci. Takže jsem tuto svou roli přijala dobře a s nadšením, pokud to tak mohu nazvat. A vztah k dceři jsem měla vždy krásný a doteď máme, jsme sice matka s dcerou, ale také jsme dobré kamarádky, které se baví o všem. Akorát třeba teď už bych se nenechala tak zdeptat okolím. Byla jsem ještě dítě a ty reakce a hloupé řeči mě hrozně zraňovaly, přestala jsem si věřit a cítila se jako úplná nula. Dlouho mi pak trvalo, než jsem se z toho vzpamatovala a začala zase normálně fungovat.

Nikdy jsem nelitovala, že jsem porodila tak brzo. Ano nejsem vyučená, a proto mám i problémy s hledáním práce, ale někteří mají vysoké školy a taky nemohou najít práci. Tím samozřejmě nechci říci, že škola není důležitá. Jediné čeho lituji je, s kým mám mou dceru. Kdybych věděla dopředu, nebo aspoň bych trochu uměla v té době odhadnout člověka, vybrala bych si asi jiného otce pro mou dceru.

Napadá Vás nějaká forma služby nebo pomoci, kterou byste ve Vaší situaci ráda využila, ale nenašla jste ji?

Přivítala bych, kdyby odbor sociálních věcí a ochrany dětí byl vřelejší, kdyby spíše radil a ne jen kontroloval a znervózňoval a vyhrožoval odejmutím dítěte.

Přivítala bych, kdyby existovala nějaká poradna pro nezletilé matky, možná že už existuje, ale nevím o ní. Kdyby byl přímo na tom odboru sociálních věcí. Kde by poradili, na co všechno mají tyto matky nárok, a jak postupovat když na něco nárok není atd.

A také aby stát pomáhal, ne jen nějaké odbory.

Jsou v současné době nějaké problémy, které Vás tíží, ať již v oblasti financí nebo mezilidských vztahů s Vaší rodinou, přáteli nebo okolím?

To že mám finanční problémy, mě sice tíží, ale určitým způsobem se dají zvládat.

Co se týče mezilidských vztahů v mé rodině, tím myslím příbuzní, mě nijak netrápí. Problémy byly, jsou a budou vždy. Jediné co mě tíží, je vztah otce k dceři, nestará se a odmítá mi pomoci po finanční stránce. Stejně jsem přes všechny negativa a přístup státu jsem ráda, že mám dceru a i syna.

Je ještě něco co byste chtěla dodat?

Myslím, že ne. Už jsem snad řekla vše.

Tak Vám moc děkuji za, že jste si udělala čas na rozhovor a přeji mnoho úspěchů.